

Evaluering av tilskudd til lokale lag og foreninger (LAM)

*Rapport utarbeidet for Kulturdepartementet
August 2018*

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Våre analyser kan være et beslutningsgrunnlag for myndighetene, et informasjonsgrunnlag i rettslige prosesser, eller et grunnlag for interesseorganisasjoner som ønsker å påvirke sine rammebetingelser. Vi forstår problemstillingene som oppstår i skjæringspunktet mellom marked og politikk.

Oslo Economics er et samfunnsøkonomisk rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Vi tilbyr innsikt og analyse basert på bransjeerfaring, sterk fagkompetanse og et omfattende nettverk av samarbeidspartnere.

Evaluering

Oslo Economics er medlem av Norsk evalueringsforening og tilbyr evalueringer av programmer, handlingsplaner, tiltak, aktiviteter og virkemidler. Vi har bred kompetanse og erfaring fra å evaluere måloppnåelse, effektivitet (formålseffektivitet, kostnadseffektivitet, samfunnsøkonomisk effektivitet) og organisasjonsmessige forhold som ansvars-, rolle- og arbeidsdeling.

For å utføre evalueringer benytter vi et bredt spekter av metoder for informasjonsinnhenting og analyse, både kvantitative og kvalitative.

Evaluering av tilskudd til lokale lag og foreninger (LAM)

© Oslo Economics, 4. september 2018

Kontaktperson:

Marit Svensgaard / Partner

msv@osloeconomics.no, Tel. +47 982 63 985

Innhold

Sammendrag og konklusjoner	4
1. Lokale aktivitetsmidler, evalueringsoppdraget og metode	8
1.1 Tilskudd til lokale lag og foreninger	8
1.2 Evalueringsmodell og -spørsmål	9
1.3 Informasjon og data	10
1.4 Gjennomføring	12
2. Vurdering av forvaltningen av LAM-ordningen	13
2.1 Riktige tilskuddsmottakere?	13
2.2 Tildeles midlene i tråd med intensjoner og kriterier?	15
2.3 Er forvaltningen effektiv?	18
3. Vurdering av effekter av og måloppnåelse i LAM-ordningen	23
3.1 Hva betyr midlene?	23
3.2 Anvendes midlene i henhold til intensjonene og kriteriene?	26
3.3 Hvilke effekter av midlene observeres?	28
3.4 Innfris målene?	35
4. Samlet vurdering og anbefaling	37
4.1 Samlet vurdering	37
4.2 Anbefaling	37
5. Referanser	40
6. Vedlegg	41
6.1 Spørreundersøkelse til idrettsråd	41
6.2 Spørreundersøkelse til idrettslag	46

Sammendrag og konklusjoner

Ordningen med statlige *tilskudd til lokale lag og foreninger* (LAM-ordningen) skal bidra til økt idrettsaktivitet, deltagelse og frivillighet. Ordningen innebærer at om lag 367 millioner kroner (NIF, 2018) tilføres idrettslagene i arbeidet med idrett og aktivitet for barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år).

Det er regjeringen, etter innstilling fra kulturministeren, som bestemmer rammen for ordningen. Kulturdepartementet fordeler rammen mellom alle kommuner basert på antall innbyggere i målgruppen (6-19 år) i de ulike kommunene per 1.1. i tildelingsåret. Idrettsrådene i kommunene fordeler deretter midlene til lokale lag og foreninger i sin kommune. Ved fordelingen skal idrettsrådene følge departementets retningslinjer og ivareta lokale behov. I tillegg har Norges idrettsforbund (NIF) utarbeidet anbefalinger om hvordan fordelingen kan gjøres, innenfor de rammene departementets retningslinjer gir. De lokale lagene og foreningene organiserer aktiviteter til barn og ungdom, blant annet basert på tilskuddene.

Kulturdepartementet gjennomfører med jevne mellomrom evaluering av ordningen. Den forrige evalueringen ble gjennomført i 2007. Oslo Economics i samarbeid med professor Dag Vidar Hanstad ved Norges idrettshøgskole har gjennomført en ny evaluering i 2018. Evalueringen er dokumentert i denne rapporten.

Evalueringsmodell og -spørsmål

Evalueringen har omfattet tre hovedproblemstillinger:

- *Vurdering av forvaltningen av ordningen:* Vurdering av om tilskuddsordningen fungerer effektivt med tanke på fordelingen av midlene og praktiseringen av ordningen.
- *Vurdering av effekter og måloppnåelse i ordningen:* Vurdering av hvilke effekter tilskuddsmidlene til lokale lag og foreninger gir, og i hvilken grad tilskuddene bidrar til å realisere målene for tilskuddsordningen.
- *Identifisering av eventuelle forbedringer i ordningen basert på evaluering av forvaltningen, effekter og måloppnåelse.*

Evalueringsmodellen er basert på prinsipper og metoder fra DFØs Veileder i evaluering av statlige tilskuddsordninger (2007).

Målet om effektiv forvaltning av ordningen innfris

Evaluering av forvaltningen av tilskuddsordningen handler om i hvilken grad ordningen forvaltes på en

riktig og rasjonell måte. God forvaltning er i seg selv avgjørende for at tilskuddsordningen skal fungere etter intensjonene; det vil si treffe målgruppen og gi ønskede effekter. Fra et samfunnsøkonomisk ståsted vil svak forvaltning eller unødvendige administrative kostnader i forvaltningen, redusere samfunnets totale nytte av tilskuddet. Målet må derfor være at tilskuddsforvaltningen innenfor gitte føringer, skal bygge opp under måloppnåelse med minst mulig administrativ innsats.

I vurderingen av forvaltningen av ordningen har vi vurdert særlig tre forhold:

- Tildeles midlene til de riktige mottakerne?
- Tildeles midlene i henhold til intensjonene og kriteriene?
- Tildeles midlene effektivt?

Midlene tildeles riktige mottakere

Vi finner at de lokale aktivitetsmidlene i sin helhet når ut til idretten og arbeidet med aktivitet og idrett for barn og unge. Tilskuddet når lag med fysisk aktivitet som sitt primære formål, med virksomhet for barn og/eller ungdom. Alle lag som har rett på tilskudd mottar tilskudd, samtidig som det er lite som tyder på at lag utenfor målgruppen mottar tilskudd. Videre fordeles beløpet i sin helhet til lagene.

Midlene tildeles i henhold til intensjoner og kriterier

Analysene viser at idrettsrådene kjenner godt til intensjonen med LAM-ordningen og kriteriene for tildeling av midlene. De mener også selv at deres tildeling til idrettslagene samsvarer godt med de retningslinjene som gjelder. Idrettsrådene benytter ulike modeller for å fordele midlene til idrettslagene. I spørreundersøkelsen oppgir 46 prosent at de benytter en ren hodestøtte i fordelingen, noe som er en økning fra 2007. Andelen idrettsråd som benytter flere kriterier i fordelingen av midlene, er tilsvarende redusert siden 2007. I hovedsak benyttes særlig tre grupper av kriterier; et fast grunnbeløp, prosjektmidler til ulike tidsbegrensede tiltak og tiltak rettet mot særskilte grupper, for eksempel ikke-medlemmer, underrepresenterte grupper eller særskilte idretter. Generelt prioriteres ungdom noe høyere enn barn. Fordelingsmodellene som benyttes gjenspeiler at idrettsrådene ivaretar føringer og særskilte hensyn som vektlegges både i retningslinjene fra departementet og i anbefalingene fra NIF. Det er vår vurdering at

idrettsrådene fordeler midlene i tråd med intensjonene og kriteriene for ordningen. Dette gir et godt grunnlag for å oppnå effekter av midlene.

Midlene tildeles effektivt

Ressursbruken knyttet til LAM-ordningen er svært lav tatt i betraktning at den involverer et stort antall idrettsråd og idrettslag, og sammenlignet med andre statlige tilskuddsordninger. Ressursbruken består i stor grad av frivillig innsats, og belaster uansett ikke LAM. Vi vurderer det slik at LAM-ordningen ikke genererer behov for ressursbruk utover et minimum knyttet til selve gjennomføringen.

Idrettsrådene og idrettslagene rapporterer effekter som i hovedsak tilsier god måloppnåelse

Evaluerings av effekter og måloppnåelse handler om i hvilken grad ordningen gir resultater i henhold til mål og intensjoner. Målet er å oppnå mest mulig resultater for en gitt ressursinnsats. Tilskuddet til lag og foreninger har flere målsettinger; bidra til økt aktivitet og deltagelse, bidra til å holde kostnadene ved aktivitet og deltagelse nede og å understøtte frivillighet.

Den direkte sammenhengen mellom tilskuddet og effekter, og mellom effektene av tilskuddet og målene er i evalueringssammenheng krevende å etablere. Dette fordi effektene for det første er vanskelige å måle, og for det andre at målene (aktivitetstilbud, kostnader og frivillighet) påvirkes av en rekke andre faktorer enn tilskuddet. Det er for det tredje slik at selv om tilskuddet i sum er stort, er tilskuddet for mange av mottagerne relativt sett lite målt i kroner. Da vil tilskuddet sammen med andre inntektskilder i sum bidra til effekter, uten at tilskuddet alene gir effekten. Det er også slik at tilskuddet normalt går inn i et generelt driftsbudsjett, noe som gjør det vanskelig å spore de direkte effektene av tilskuddet. For det fjerde er det heller ingen konkrete «måltall» å vurdere god måloppnåelse opp mot. I teorien er målene oppnådd dersom det er noe bidrag.

I vurderingen av effekter og måloppnåelse i ordningen har vi vurdert særlig fire forhold:

- Hva betyr midlene for idretten?
- Anvendes midlene i henhold til intensjonen og kriteriene?
- Hvilke effekter av midlene observeres?
- Innfris målene med ordningen?

LAM betyr mye

LAM utgjør et betydelig beløp (367 millioner kroner i 2018) og utgjør i gjennomsnitt over 50 000 kroner per idrettslag. Med et stabilt antall lag og mer enn en dobling i midlene siden 2013, innebærer dette

at lagene i gjennomsnitt mottar høyere beløp. Sammenlignet med i 2006 har betydningen av tilskuddet derfor blitt mye større for mange. Særlig for mindre lag utgjør LAM en betydelig andel av de samlede inntektene, og lag med 100 eller færre medlemmer rapporterer i gjennomsnitt at LAM utgjør 7,3 prosent av deres totale inntekter. Utviklingen fra 2006 viser at det gis ut langt flere tilskudd av en betydelig størrelse. Antall idrettslag som mottok et tilskudd på under 5 000 kroner falt fra i overkant av 1 800 i 2006 til 1 173 i 2017. I alt 1 782 idrettslag fikk et tilskudd over 50 000 kroner i 2017, hvorav 934 var over 100 000 kroner. Dette er langt høyere enn i 2006.

For noen er likevel midlene «for små» til at de utgjør en vesentlig forskjell. Denne andelen er imidlertid betraktelig lavere enn ved forrige evaluering i 2007, noe som indikerer at betydningen av midlene øker. Midlene synes også å bety mest for mindre idretter. Samlet sett gir stor betydning av midlene et godt grunnlag for å gi effekter.

Midlene anvendes i henhold til intensjonene og kriteriene

Analysene viser at idrettslagene i mindre grad enn idrettsrådene kjenner til departementets retningslinjer for LAM-ordningen. Idrettslagene er imidlertid godt kjent med kriteriene som idrettsrådene benytter i sin fordeling av midlene, og følger disse i stor grad i sin disponering av midlene. Ettersom idrettsrådene i stor grad følger mål og intensjoner i sine disponeringer, vil dette derfor videreføres til idrettslag.

På samme måte som i idrettsrådene gjøres det vurderinger av prioritering mellom barn og ungdom basert på lokale variasjoner. Idrettslagene oppgir at midlene prioriteres ganske likt mellom barn og ungdom, med en noe høyere andel til barn. Når man imidlertid justerer for antall medlemmer i de to målgruppene, blir ungdomsgruppen prioritert. Videre oppgir om lag 30 prosent av idrettslagene at tilskuddet går til generell drift, 20 prosent oppgir at midlene brukes til bestemte formål og 50 prosent oppgir at det brukes til begge deler. Sammenlignet med forrige evaluering i 2007, er det en vridning mot at en høyere andel av midlene anvendes til bestemte formål i idrettslagene.

Analysene viser at idrettslagene benytter midlene slik at de understøtter formålene med ordningen; særlig det å øke aktivitetstilbudet og å holde kostnadene ved deltagelse nede.

Det er vår vurdering at idrettslagene anvender midlene på en slik måte at det støtter opp under målet og intensjonene og med ordningen. Dette

tilsier at bruken av midlene bygger opp under effekter og måloppnåelse.

Idrettsrådene og idrettslagene rapporterer om gode effekter av ordningen

Idrettsrådene og idrettslagene opplever at LAM i stor grad bidrar til økt aktivitetstilbud. Sammenlignet med 2007 er det en høyere andel av idrettslagene som oppgir at LAM bidrar til å gi et utvidet tilbud til barn og unge. Idrettsrådene vektlegger i stor grad idrettsskoler som tildelingskriterium og i noen grad nye idrettslige tilbud. Dette indikerer også at bredde i aktivitetstilbudet vektlegges. Idrettslagene rapporterer at de bruker en god del av midlene på treningsaktiviteter, utstyrskjøp og trenere, noe som også er faktorer som bygger oppunder et økt aktivitetstilbud (og økt kvalitet). At midlene også fordeles til et bredt spekter av idretter, og også mange små idretter tilsier at de særlig bidrar til bredde i tilbudet.

Både idrettsrådene og idrettslagene opplever at LAM bidrar til å holde kostnadsnivået nede. En ganske stor andel av idrettslagene oppgir at de bruker midlene til å redusere eller unngå økning i treningsavgiftene og medlemsavgiftene. Andelen er også større enn i 2007. 66 prosent av idrettslagene i spørreundersøkelsen oppgir likevel at det har vært en moderat eller betydelig økning i kostnadene ved å bedrive barne- og ungdomsidrett siste fem år. Idrettslagene oppgir at et bortfall av LAM sannsynligvis vil resultere i at de må øke egenbetalingene, jobbe mer dugnad eller redusere tilbudet.

Idrettsrådene og idrettslagene opplever at LAM understøtter den frivillige innsatsen i idrettslagene. De mener samtidig at det har blitt vanskeligere å rekruttere frivillige og at viljen til å engasjere seg i frivillig arbeid har gått ned. De oppgir at et bortfall av LAM vil føre til et redusert tilbud og/eller en økning i egenbetalingene for å opprettholde nivået.

Idrettsrådene og idrettslagene er mindre sikre på at midlene bidrar til økt deltagelse. Sammenlignet med 2007 er det likevel en lavere andel som ikke tror midlene fører til økt deltagelse. Dette kan ha sammenheng med at omfanget av midlene har økt betydelig. Det er også en positiv sammenheng mellom deltagelse og at aktivitetstilbudet styrkes, at kostnadene holdes nede og at frivilligheten stimuleres. Samlet sett kan det derfor være at LAM bidrar til at flere holdes inne i idretten, særlig ved at bredden i tilbudet stimuleres. Selv om ikke deltagelsen øker vesentlig, kan likevel LAM bidra til at tilbud opprettholdes og er tilgjengelig for flere sammenlignet med en situasjon uten LAM. Vi ser også at idrettslagene til en viss grad prioriterer

særskilte grupper, som antas å ha en lavere deltagelsesgrad, noe som vil øke deltagelsen i disse gruppene.

Rapporterte effekter tilsier i hovedsak god måloppnåelse

Idrettsrådenes og idrettslagenes oppfatning av effektene av LAM er positive. De opplever selv at LAM i stor grad bidrar til økt aktivitetstilbud, til å holde kostnadene ved idrett og aktivitet nede samt til å underbygge den frivillige innsatsen. Vi vet fra andre kilder at aktivitetstilbudet i idretter har økt, og også at den frivillige innsatsen i idretten er stabilt høy. Det er grunn til å tro at 367 millioner kroner i tilskudd fra LAM har en positiv innvirkning på aktivitetsnivået. Vi vet også at kostnadsnivået i idretten er et diskusjonstema. Idrettslagene benytter LAM til å holde kostnadene nede, og de fremhever betydning av LAM for nettopp dette. Kostnadsutfordringer i idretten kan imidlertid ikke løses av LAM alene. Ordningen synes derfor å gi god måloppnåelse langs disse tre målene.

Idrettsrådene og idrettslagene er til sammenligning mindre sikre på at midlene bidrar til måloppnåelse ved at deltagelsen øker, selv om de også i hovedsak mener det er en positiv virkning. Generelt er deltagelsen av barn og unge i idretten meget høy, målt i antall medlemskap og aktivitet. Andelen har også vært svakt stigende de siste årene. Forholdet mellom målgruppen og antall medlemmer i idrettslag har økt fra 0,90 i 2011 til 0,94 i 2016. Selv om dette ikke er unike medlemmer, er det grunn til å tro at tallet uansett er høyt. Med dette utgangspunktet er det svært krevende å øke deltagelsen ytterligere, og det er også et spørsmål om det er realistisk uten særskilte tiltak. Sett i lys av at LAM har doblet seg siden 2013, at idrettslagene mottar økte tilskudd og at idretten i hovedsak vurderer midlene som positive for deltagelsen, er det vår samlede vurdering at LAM stimulerer deltagelsen. Det vil si at midlene sannsynligvis også bidrar til måloppnåelse langs denne parameteren, selv om tilbakemeldingen fra idretten ikke er like entydig på dette området.

Oppsummerende vurdering og anbefaling

LAM-ordningen er en vellykket ordning og får veldig gode tilbakemeldinger fra idretten. Evalueringen viser at ordningen forvaltes på en god måte og gir gode resultater. Det er vår vurdering at forvaltningen av ordningen er effektiv i betydningen; midlene når ut til de riktige mottakerne, tildeles i tråd med intensjonene og retningslinjene og på en ressurseffektiv måte. Det er et mål at ordningen skal være ubyråkratisk og generere minst mulig ressursbruk. Det er vår vurdering at dette målet innfris. Det er videre vår

vurdering at midlene betyr mye for idretten, anvendes i tråd med intensjoner og kriterier, oppleves å gi gode og viktige effekter som i hovedsak tilsier god måloppnåelse.

Generelt er det derfor vår anbefaling at det ikke bør gjøres vesentlige endringer i ordningen. Dersom

departementet ønsker et sterkere fokus på målet om økt deltagelse, kan det vurderes om retningslinjene kan tydeliggjøre målet om å engasjere flere barn og unge i idretten. Som en del av dette kan det vurderes om formålet med ordningen i sterkere grad skal kommuniseres til idrettslagene.

1. Lokale aktivitetsmidler, evalueringsoppdraget og metode

Det overordnede målet for den statlige idretts-politikken er *idrett og fysisk aktivitet for alle*. Barn og ungdom (6-19 år), sammen med personer med nedsatt funksjonsevne og inaktive, er de viktigste mål-gruppene.

Så å si all idrettslig aktivitet foregår på lokalt nivå. En ordning med statlige *tilskudd til lokale lag og foreninger* ble etablert fra og med avsetningen på hovedfordelingen av spillemidler til idrettsformål for år 2000. Ordningen kalles lokale aktivitetsmidler eller LAM-ordningen.

Kulturdepartementet gjennomfører med jevne mellomrom evaluering av ordningen. Den forrige evalueringen ble gjennomført i 2007. Oslo Economics har i samarbeid med professor Dag Vidar Hanstad ved Norges idrettshøgskole gjennomført en ny evaluering i 2018. Evalueringen er dokumentert i denne rapporten.

1.1 Tilskudd til lokale lag og foreninger

Tilskudd til lokale lag og foreninger skal bidra til økt idrettsaktivitet, deltagelse og frivillighet. Det er arbeidet i det enkelte idrettslag for barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år) som skal tilgodeses.

1.1.1 Målene med ordningen

De konkrete målene for tilskuddsordningen er:

- Å bidra til aktivitet og deltakelse i medlems-baserte lag og foreninger som driver idrett og fysisk aktivitet for barn og ungdom.
- Å understøtte den frivillige innsatsen i lagene.
- Å bidra til å holde kostnadene ved deltakelse i idrett og fysisk aktivitet nede.

1.1.2 Aktører og roller

Det er regjeringen, etter innstilling fra kulturministeren, som bestemmer rammen for ordningen. Kulturdepartementet fordeler rammen mellom alle kommuner basert på antall innbyggere i målgruppen (6-19 år) i de ulike kommunene per 1.1. i tildelingsåret. Idretts-rådene i kommunene fordeler deretter midlene til lokale lag og foreninger i sin kommune. Ved for-delingen skal idrettsrådene følge departementets retningslinjer og ivareta lokale behov. I tillegg har Norges idrettsforbund (NIF) utarbeidet anbefalinger om hvordan fordelingen kan gjøres, innenfor de rammene departementets retningslinjer gir. De lokale lagene og foreningene organiserer aktiviteter til barn og ungdom, blant annet basert på tilskuddene.

Aktører, roller, ansvar og oppgaver i tilskudds-ordningen er illustrert i Figur 1-1.

Figur 1-1: Aktører, roller, ansvar og oppgaver i tilskuddsordningen

Kilde: Oslo Economics

1.1.3 Retningslinjer og anbefalinger

Kulturdepartementets retningslinjer for tilskuddet er formulert som følger (Kulturdepartementet, 2017):

- Tilskudd skal kun gis til lag som har idrett eller fysisk aktivitet som sitt primære formål, og driver idrettslig virksomhet for barn og/eller ungdom.
- Lag som mottar tilskudd skal være selveiende og frittstående foreninger, med utelukkende personlige medlemmer.
- Alle lag som tilfredsstiller ovenfor nevnte krav, og som er medlemmer i Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF), har rett

på tilskudd. I tillegg skal idrettsrådene vurdere om andre foreninger som oppfyller kravene i punkt a) og b), skal gis tilskudd.

- Midlene skal brukes til aktivitet både for barn og ungdom. Idrettsrådet skal sikre at minst 1/3 av midlene tilfaller hver målgruppe.
- Tilskuddsmidlene skal i sin helhet tilfalle og utbetales til lagene. Midlene skal ikke nyttes til administrasjon av ordningen eller til aktiviteter i regi av idrettsrådene.

I retningslinjene er det presisert at likestilling og inkludering av barn og ungdom som i liten grad deltar i organisert idrett, skal ivaretas i idrettsrådenes fordeling av midler. Dette retter seg bl.a. mot utøvere med nedsatt funksjonsevne og barn fra familier med lav betalingsevne.

Per 2018 er NIFs anbefalinger at idrettsrådene skal fordele etter følgende målbare størrelser (NIF, 2017):

- Medlemmer i aldersgruppen 6-19 år (medlems-tall) og/eller aktive medlemmer i aldersgruppen 6-19 år (aktivitetstall).
- Aktive barn og ungdom med funksjonsnedsettelse i aldersgruppen 6-19 år.
- Barn og ungdom 6-19 år i idrettsskoler.

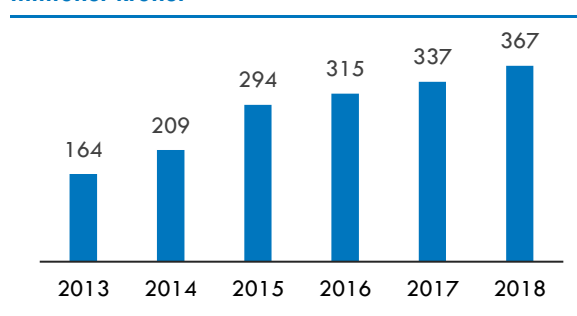
NIF sier i sine anbefalinger til idrettsrådene at de ønsker at aktivitetstiltak for ungdom (13-19 år) skal prioriteres høyere enn barn (6-12 år). I tillegg presiseres det at idrettsrådet kan gjøre en skjønnsmessig vurdering og tilgodese idrettslag som (1) holder kostnadene ved deltagelse nede, (2) idrettslag som gjør tiltak for å inkludere underrepresenterte grupper, (3) idrettslag som har trener- og lederutdanningstiltak for målgruppene og (4) idrettslag som har idrettsaktivitet for ikke-medlemmer innenfor målgruppene.

1.1.4 Økonomiske rammer

Finansieringsgrunnlaget for LAM-ordningen var opprinnelig om lag 10 prosent av spillemidlene til idrettsformål. Ordningen ble imidlertid styrket ekstraordinært i 2008 og 2009, gjennom overgangsmidlene som skulle kompensere for bortfall av inntekter fra spilleautomater. Som følge av endringer i tippenøkkelen og oppfølging av Meld. St. 26 (2011-2012) er finansieringsgrunnlaget betydelig styrket de senere årene. I 2017 ble 13 prosent av spillemidlene til idrettsformål, 337 millioner kroner, fordelt gjennom ordningen. I 2018 er omfanget økt med ytterligere 30 millioner kroner til 367 millioner. kroner. Analysene i evalueringen er basert på midlene til og med 2017.

Avsatte midler til ordningen siste seks årene er vist i Figur 1-2.

Figur 1-2: Tilskudd til lokale lag og foreninger, millioner kroner

Kilde: Data fra Kulturdepartementet

I 2017 mottok mer enn 6 450 lag og foreninger i hele Norge tilskudd fra ordningen. Om lag 930 lag mottok tilskudd på 100 000 kroner eller mer. I gjennomsnitt mottok hvert lag ca. 52 000 kroner i tilskudd (median = 22 000 kr). Tildelt tilskudd varierer fra kr 1 000 til 1,3 millioner kroner.

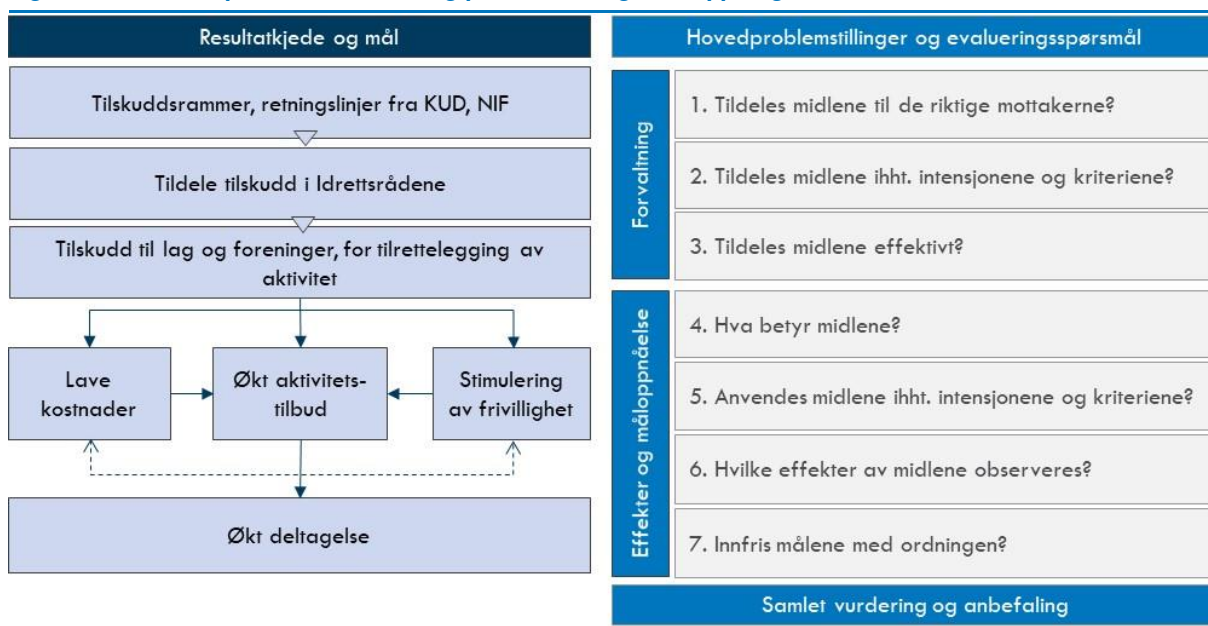
1.2 Evalueringsmodell og -spørsmål

Evalueringen har omfattet tre hovedproblemstillinger

- *Vurdering av forvaltningen av ordningen:* Vurdering av om tilskuddsordningen fungerer effektivt med tanke på fordelingen av midlene og praktiseringen av ordningen.
- *Vurdering av effekter og måloppnåelse i ordningen:* Vurdering av hvilke effekter tilskuddsmidlene til lokale lag og foreninger gir, og i hvilken grad tilskuddene bidrar til å realisere målene for tilskuddsordningen.
- *Identifisering av eventuelle forbedringer i ordningen basert på evaluering av forvaltningen, effekter og måloppnåelse.*

Evalueringsmodellen er basert på prinsipper og metoder fra DFØs Veileder i evaluering av statlige tilskuddsordninger (2007). I Figur 1-3 (venstre side) har vi illustrert en resultatkjede for tilskuddsordningen; den viser sammenhengen mellom innsats (premisser, aktiviteter og produkter) og forventede resultater (bruker- og samfunns effekter). I tilknytning til resultatkjeden (høyre side) har vi plassert hovedproblemstillingene evalueringen særlig svarer på med tilhørende evalueringsspørsmål, for å synliggjøre hvilke deler av resultatkjeden de ulike problemstillingene og spørsmålene adresserer.

Figur 1-3: Resultatkjede for tilskuddet og problemstillingene i oppdraget

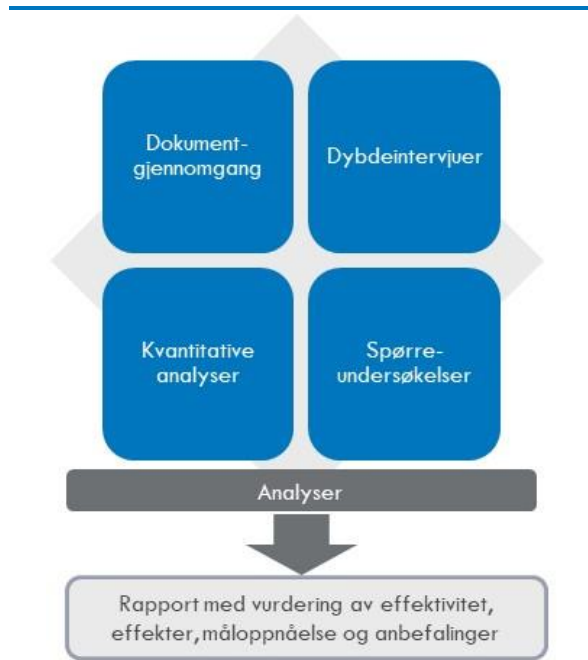

Kilde: Oslo Economics basert på Veileder i evaluering av statlige tilskuddsordninger, DFØ 2007.

1.3 Informasjon og data

Figur 1-4 illustrerer elementene i informasjonsinnhenting i oppdraget. De enkelte elementene beskrives nærmere under.

Figur 1-4: Informasjonsgrunnlag i evalueringen

Kilde: Oslo Economics

1.3.1 Dokumentgjennomgang

Vi har gjennomgått og benyttet følgende dokumenter:

- Tildelingsbrev fra Kulturdepartementet til NIF om tilskuddet, datert 12.05.2017.

- Norges idrettsforbunds anbefalinger til idrettsråd om tildeling av lokale aktivitetsmidler, datert 15.06.2017.
- Rapportering av lokale aktivitetsmidler for 2016 fra Norges idrettsforbund til Kulturdepartementet, datert 15.02.2017.
- Tidligere evalueringer og analyser av spillemidler/tilskuddsmidler og tildelingen av disse, særlig evalueringen av LAM fra IRIS (2007).
- Norges idrettsforbunds nøkkeltallsrapport for 2016 (NIF, 2017).
- Ulike publiserte forskningsartikler.

1.3.2 Spørreundersøkelse

Det er gjennomført to spørreundersøkelser i forbindelse med evalueringen:

- En spørreundersøkelse rettet mot idrettsråd
- En spørreundersøkelse rettet mot idrettslag

NIF har bidratt i arbeidet med spørreundersøkelsene gjennom å gi innspill, informere på sine hjemmesider samt med utsending via sine e-postlister til idrettsråd og idrettslag. Vi takker NIF for bidragene.

Mange av spørsmålene som inngår i de to spørreundersøkelsene er de samme spørsmålene som ble stilt i IRIS sin evaluering fra 2007 (IRIS). Formålet med å gjenbruke spørsmålene er å kunne måle utvikling over tid i relevante indikatorer, noe som er en fordel for vurderingen av ordningen. Bruken av spørsmålene er klarert med IRIS i forkant av vår undersøkelse, og vi takker IRIS for positiv innstilling til dette.

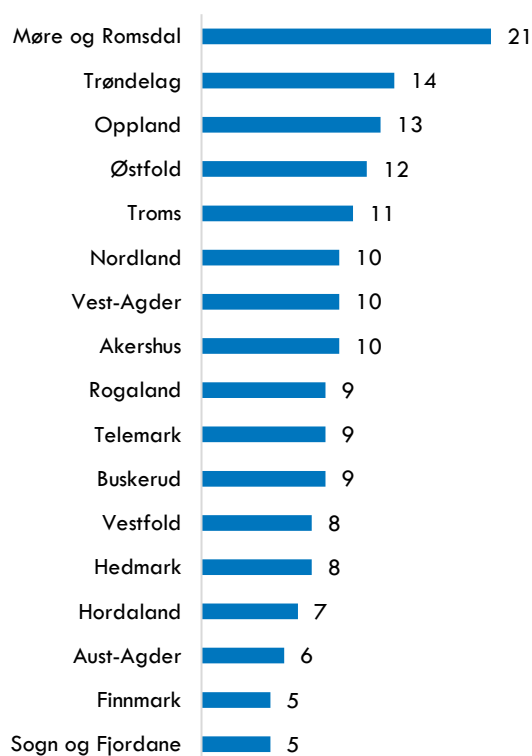
En generell utfordring ved bruk av spørreundersøkelser er at respondentene kan ha

egeninteresser som påvirker hvordan de svarer. Det vil derfor være beheftet noe usikkerhet ved datagrunnlaget. Spørreundersøkelsene er i sin helhet gjengitt i vedlegg til rapporten.

Spørreundersøkelse rettet mot idrettsråd

Undersøkelsen ble sendt ut i april 2018 ved hjelp av NIF. Det ble gjennomført én purring. Det var 168 idrettsråd som svarte på spørreundersøkelsen rettet mot idrettsråd (se fordeling på fylker i Figur 1-5). Med rundt 366 idrettsråd i Norge gir det en svarprosent på nesten 46 prosent. Spørreundersøkelsen inneholdt totalt 31 spørsmål (se kapittel 6.1 for hele undersøkelsen).

Figur 1-5: Fylkesoversikt idrettsråd

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd (2018)¹

Spørreundersøkelse rettet mot idrettslag

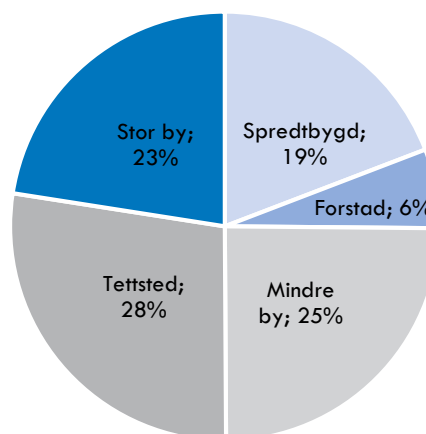
Det var 6 470 idrettslag som mottok lokale aktivitetsmidler i 2017. Dette er populasjonen vi ønsker å analysere i spørreundersøkelsen. Undersøkelsen ble ved hjelp av NIF sendt ut til alle idrettslag i Norge i april 2018.² Til sammen var det 9 146 mottakere av undersøkelsen. Det var 586 som svarte på undersøkelsen. Av disse var det 45 respondenter som oppga at de ikke hadde mottatt LAM i 2017. Svarene fra disse respondentene er tatt ut i analysene av dataene. Utvalgsgruppen som vi analyserer består da

¹ Oslo idrettskrets fungerer som idrettsråd i Oslo. Oslo IK inngikk ikke i undersøkelsen, men ga innspill gjennom dybdeintervju.

av representanter fra 541 idrettslag. Dette innebærer at 8,4 prosent av målgruppen er nådd i denne undersøkelsen. Det var ikke anledning til å gjennomføre en purrerunde i denne undersøkelsen.

Idrettslagene som mottar lokale aktivitetsmidler varierer i størrelse, type idrett og geografisk plassering. Figur 1-6 viser hvordan idrettslagene som svarte på spørreundersøkelsen fordeler seg på ulike stedstyper. Flest idrettslag er lokalisert i områder som kan defineres som tettsted, stor by eller mindre by, men det er også representanter fra idrettslag fra spredtbygde områder og forsteder som har svart på undersøkelsen. Totalt sett er det en god spredning i områdene som de ulike idrettslagene kommer fra. Dette sikrer at mange typer idrettslag er representert i undersøkelsen.

Figur 1-6: Fordeling av idrettslagene på stedstype (N=539)

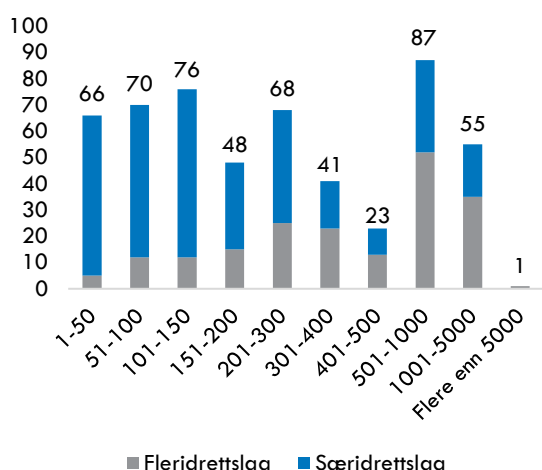

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

I Figur 1-7 fremgår fordelingen av idrettslag etter medlemsstørrelse. Omtrent halvparten av idrettslagene som svarte på undersøkelsen (48,5 prosent) oppga at de hadde 200 eller færre medlemmer. 26,7 prosent av idrettslagene som er representert i spørreundersøkelsen har flere enn 500 medlemmer, og kan anses som store idrettslag. Det er flest sær-idrettslag som har svart på undersøkelsen (64 prosent), men blant de aller største idrettslagene (N>500) er det en høyere andel fleridrettslag enn sær-idrettslag.

² Alle idrettslag unntatt bedriftsidrettslag mottok undersøkelsen.

Figur 1-7: Antall sær-idretts- og fleridrettslag etter medlemsstørrelse (N=534)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

1.3.3 Kvantitative analyser

Ulike kvantitative data er benyttet i evalueringen. De viktigste datakildene har vært:

- Data om tilskuddene (omfang, fordeling, historisk utvikling etc.
- Data for medlemskap og aktivitet
- Data om lagenes brutto driftskostnader

Data for tilskuddene, samt medlemmer og aktivitet (medlemsstatistikk og aktivitetstall) er levert av NIF. Lotteri- og stiftelsestilsynet har levert data for lagenes brutto driftskostnader basert på søknader om merverdiavgiftkompensasjon.

1.3.4 Dybdeintervjuer

Vi har gjennomført møter og dybdeintervjuer med Kulturdepartementet (tilskuddsgiver), NIF, Idrettsråd (tilskuddsforvaltere) og tilskuddsansvarlige i lag/foreninger.

Hovedvekten av intervjuer er rettet mot idrettsrådene og lag/foreninger. Til sammen har vi gjennomført åtte

intervjuer med idrettsråd og 13 intervjuer med idrettslag. I tillegg er det gjennomført fire intervjuer med ulike idrettskretser. Intervjuene har vært viktig for å forstå hvilke vurderinger idrettsrådene gjør når de fordeler lokale aktivitetsmidler, samt hvordan idrettslagene bruker midlene som de mottar fra LAM-ordningen.

Utvalget av idrettsråd, idrettslag og idrettskretser er forsøkt å være mest mulig representativt med hensyn til tildelingssum, geografisk plassering og medlemsstørrelse. Det minste idrettslaget vi har intervjuet mottok 22 000 kroner fra LAM-ordningen i 2017, mens det største mottok i underkant av 800 000 kroner.

Halvparten av intervjuene ble gjennomført før spørreundersøkelsen ble sendt ut, mens den andre halvparten ble intervjuet etter fullført spørreundersøkelse.

Vi har benyttet semistrukturerte dybdeintervjuer. Dette er intervjuer hvor vi benytter en intervjuguide med enkelte spørsmål knyttet til ulike tema som skal diskuteres under intervjuet, men hvor det legges opp til at informantene kan snakke fritt om forhold de mener er særlig relevant innenfor de ulike temaene for intervjuet. Ved bruk av en slik intervjueteknikk sørger man for å få enkelte svar som kan sammenlignes på tvers av informanter, samtidig som man åpner for andre gode innspill som i dette tilfelle kan belyse måloppnåelse, effektivitet og ressursbruk.

1.3.5 Analyser

Basert på informasjonsgrunnlaget beskrevet over har vi utført analyser for å svare ut spørsmålene i evalueringen. Vi har vektlagt at analysene er transparente, at forutsetninger er tydelige og godt dokumentert og at arbeidet er forankret i gjeldende veiledere og teori.

1.4 Gjennomføring

Evalueringen er gjennomført i perioden fra desember 2017 til august 2018.

2. Vurdering av forvaltningen av LAM-ordningen

Evaluering av forvaltningen av tilskuddsordningen handler om i hvilken grad ordningen forvaltes på en riktig og rasjonell måte. God forvaltning er i seg selv avgjørende for at tilskuddsordningen skal fungere etter intensjonene; det vil si treffe målgruppen og gi ønskede effekter. Fra et samfunnsøkonomisk ståsted vil svak forvaltning eller unødvendige administrative kostnader i forvaltningen, redusere samfunnets totale nytte av tilskuddet. Målet må derfor være at tilskuddsforvaltningen innenfor gitte føringer skal bygge opp under måloppnåelse med minst mulig administrativ innsats.

Basert på veilederen for evaluering av statlige tilskudd har vi (som vist i evalueringsmodellen) strukturert evalueringen av forvaltningen i tre evaluerings spørsmål, illustrert i Figur 2-1.

Figur 2-1: Evaluerings spørsmål

Hovedproblemstillinger og evaluerings spørsmål	
Vurdering av forvaltning	1. Tildeles midlene til de riktige mottakerne?
	2. Tildeles midlene ihht. intensjonene og kriteriene?
	3. Tildeles midlene effektivt?

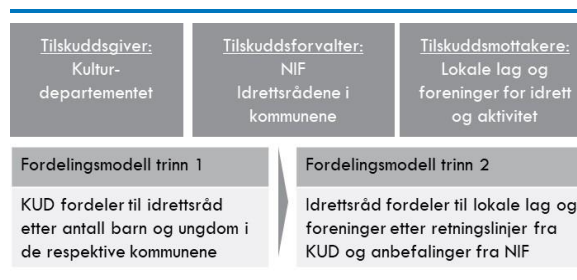
Kilde: Oslo Economics

I dette kapitlet gjennomgår vi funn og analyser for disse evaluerings spørsmålene.

2.1 Riktige tilskuddsmottakere?

Tilskuddsmottagerne i ordningen er lokale lag og foreninger. Fordelingen av midlene i ordningen skjer gjennom en totrinnsmodell, se Figur 2-2.

Figur 2-2: Fordeling av midlene skjer i to trinn

Kilde: Oslo Economics

I trinn 1 skjer fordelingen fra Kulturdepartementet til idrettsrådene. Denne fordelingen følger et ren hode- støtteprinsipp; det vil si at idrettsrådene mottar en hode støtte per barn og ungdom i den eller de kommunene som omfattes av idrettsrådet.

I trinn 2 fordeler idrettsrådene midlene i ordningen til lokale lag og foreninger. Kulturdepartementet har definert retningslinjer for fordelingen og NIF har utgitt anbefalinger. Retningslinjene skal følges. Anbefalingene er å tolke som nettopp anbefalinger.

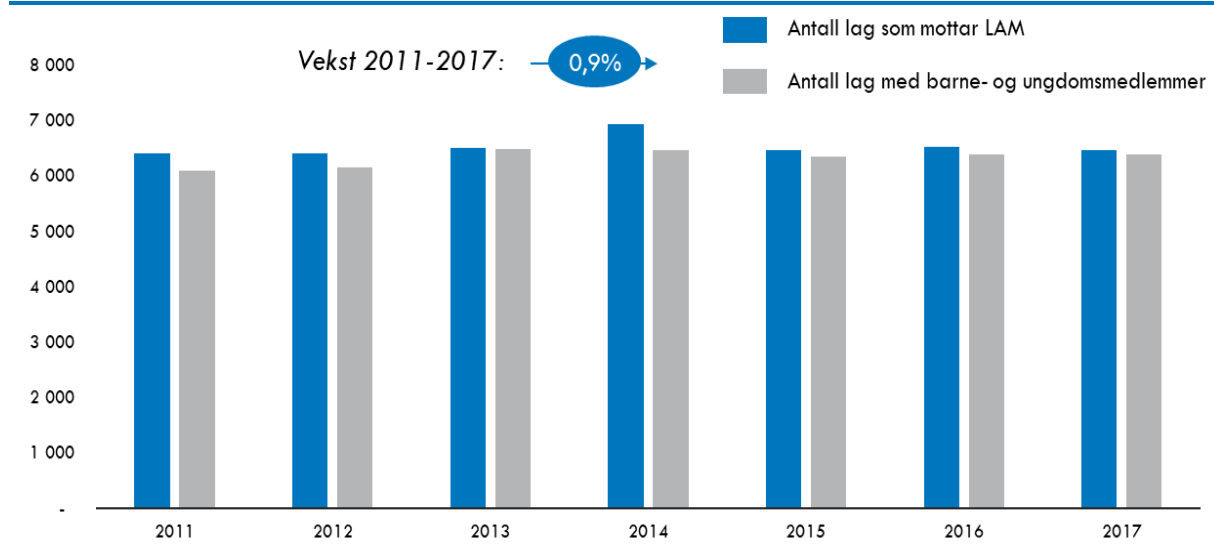
Nedenfor ser vi på hvordan midlene fordeler seg. I kapittel 2.2 ser vi nærmere på om og i hvilken grad retningslinjene og anbefalingene følges.

2.1.1 Antall lag som mottar midler

I 2017 mottok totalt 6 470 idrettslag LAM-tilskudd. Samme år var det registrert 6 381 idrettslag med ett eller flere medlemmer i aldersgruppen 6-19 år hos NIF. Utviklingen i antall lag som mottar tilskudd har vært stabil i perioden 2011 til 2017, med en vekst på 0,9 prosent. Utviklingen i antall lag med barne- og ungdomsmedlemmer har også vært relativt stabil de siste årene (vekst 2011-2017: 0,5%). Det er altså svært godt samsvar mellom antall idrettslag som mottar LAM og antall lag med barne- og ungdomsmedlemmer³. Dette indikerer at alle lag som i henhold til retningslinjene (lag som driver idrettslig virksomhet for barn og/eller ungdom) faktisk mottar midler. Tallene indikerer også at det ikke tildeles midler til lag som ikke har barne- og ungdomsmedlemmer (lag utenfor målgruppen).

³ Ufullstendig medlemsstatistikk kan være en av forklaringene på de små forskjellene.

Figur 2-3: Antall lag som mottar LAM og antall lag med barne- og ungdomsmedlemmer, 2011-2017

Kilde: Data fra NIF

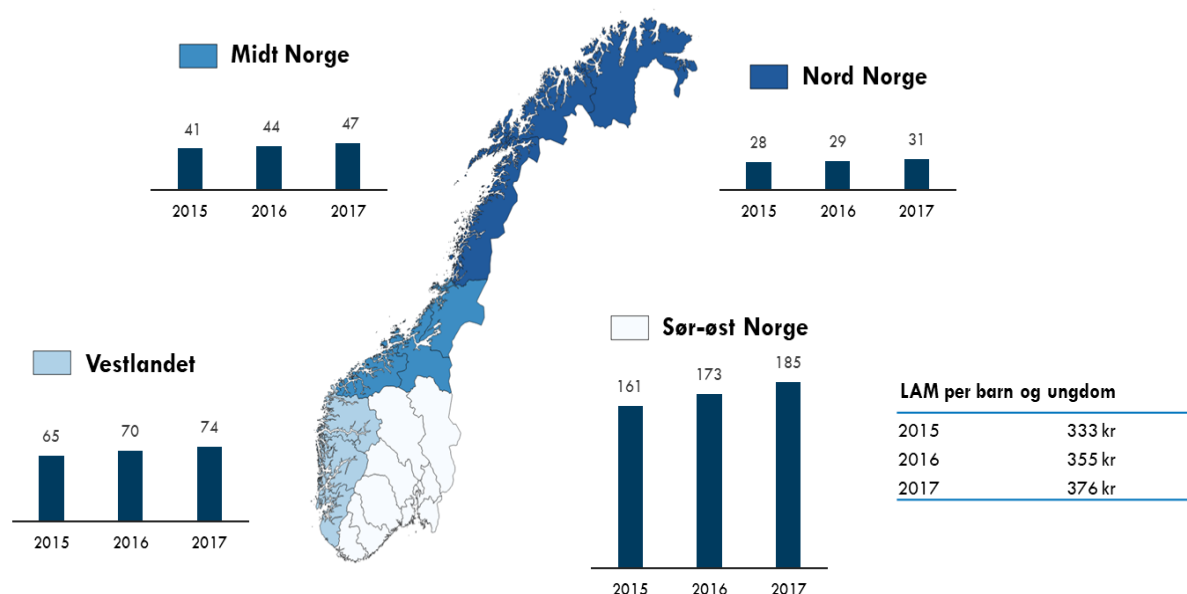
2.1.2 Fordeling av tilskuddet på kommuner

For at tildelingen skal være effektiv bør tilskuddet i sin helhet nå frem til tilskuddsmottakerne. Summen av tilskuddet til alle idrettslag utgjorde 337 millioner kroner i 2017, noe som tilsvarer beløpet regjeringen avsatte dette året. Tilskuddet blir altså, i henhold til retningslinjene fra Kulturdepartementet, i sin helhet fordelt til lokale lag og foreninger.

Tilskuddet fordeles basert på antall barn og ungdom i de ulike kommunene. Kommunene i Nord-Norge ble i 2017 tildelt 31 millioner kroner, mens tilsvarende størrelse for Midt Norge, Vestlandet og Sør-øst Norge var henholdsvis 47, 74 og 185 millioner kroner.

Når vi summerer tilskuddet til alle idrettslag per fylke, ser vi at samtlige fylker mottok 376 kroner per barn og ungdom i 2017. Tilsvarende var tilskuddet 333 og 355 kroner per barn og unge i 2015 og 2016.

Figur 2-4: Geografisk fordeling av lokale aktivitetsmidler, 2015-2017, millioner kroner

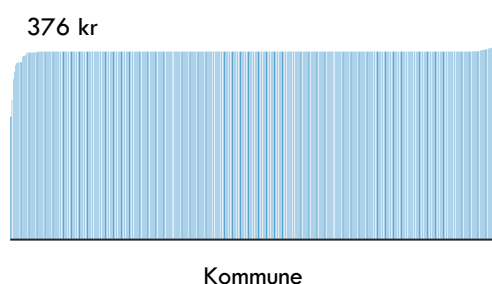

Kilde: NIF og SSB

Videre har vi summert tilskuddet til alle idrettslag per kommune, og beregnet tilskudd per barn og unge for alle kommuner i Norge (Figur 2-5). Kun et fåtall kommuner fikk i 2017 et tilskudd som avviket fra 376 kroner per barn og unge. Avvikene fra gjennomsnittstallet er også svært små.

Tilskuddet blir altså i sin helhet delt ut til lokale lag og foreninger, og kommunene mottar det samme tilskuddet per barn og ungdom bosatt i kommunen. Dette gir et godt grunnlag for at midlene fordeles i henhold til retningslinjene nedsatt av departementet.

Figur 2-5: Tilskudd per barn og unge per kommune, 2017

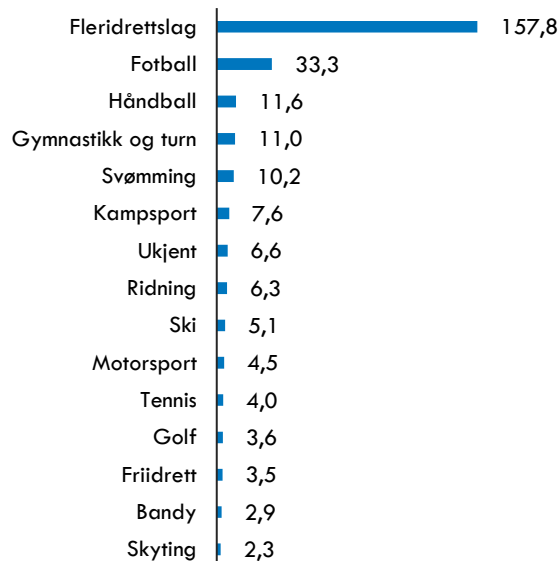

Kilde: NIF og SSB. Figurforklaring: Figuren viser LAM per barn og unge for alle norske kommuner i 2017. Av figuren ser vi at det kun er et fåtall kommuner som får mer/mindre enn 376 kroner per barn og unge.

2.1.3 Fordeling av tilskudd på typer idretter

Av retningslinjene fra departementet fremgår det at det kun skal gis tilskudd til lag og foreninger som har idrett eller fysisk aktivitet som sitt primære formål, og driver idrettslig virksomhet for barn og/eller ungdom. Tilskuddet fordeles seg derfor på en rekke ulike typer idretter. Antall medlemmer er et sentralt kriterium for tildeling (se avsnitt 2.2.2), og de store idrettene får derfor de største tilskuddene (i absolutte tall). Om lag halvparten av det totale tilskuddet går til fleridrettslag, mens idretter som fotball, håndball og gymnastikk/turn også mottar relativt mye.

Figur 2-6: LAM fordelt etter type idrett (topp 15), millioner kr (2017)

Kilde: NIF. Merk: Figuren presenterer tilskudd for et uttrekk av lag der det finnes informasjon om type idrett (n=5 351). Topp 15 (presentert i figuren) omfatter totalt 4 032 lag.

2.1.4 Når tilskuddet de riktige mottakerne?

Det er mye som tyder på at tilskuddet når lag med fysisk aktivitet som sitt primære formål, med virksomhet for barn og/eller ungdom. Alle lag som har rett på tilskudd mottar tilskudd, samtidig som det er lite som tyder på at lag utenfor målgruppen mottar tilskudd. Videre fordeles beløpet i sin helhet til lagene.

2.2 Tildeles midlene i tråd med intensjoner og kriterier?

Det andre evalueringsspørsmålet handler om midlene tildeles fra idrettsrådene til idrettslagene i henhold til intensjonene og kriteriene.

2.2.1 Kjenner idrettsrådene retningslinjene og anbefalingene?

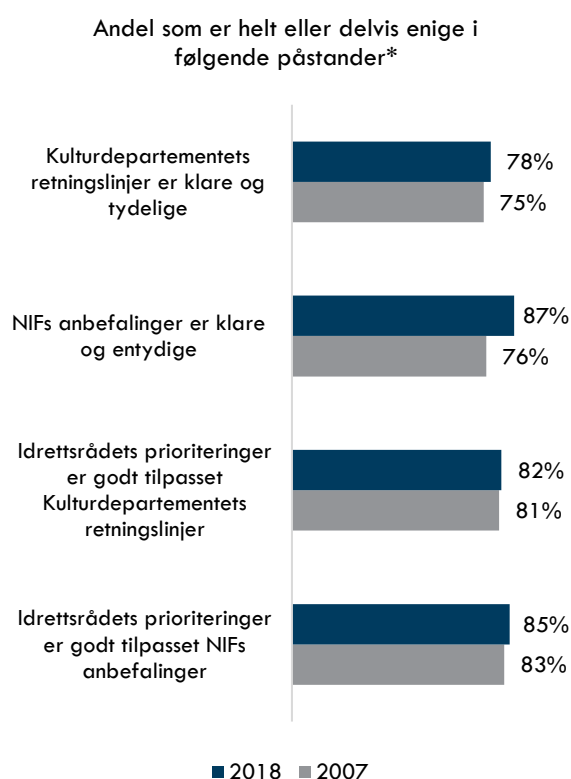
Et viktig utgangspunkt for å tildele midlene i henhold til intensjonene og kriteriene er at idrettsrådene kjenner og forstår retningslinjene og anbefalingene. Et markant flertall av idrettsrådene opplever at retningslinjer som gis av Kulturdepartementet og anbefalinger som gis av NIF er tydelige og klare, se Figur 2-7 på neste side.

Svært få idrettsråd opplever at departementets retningslinjer er uklare og utydelige. Av 168 respondenter er det kun ett idrettsråd som er delvis uenig i påstanden om at «Kulturdepartementets retningslinjer er klare og tydelige», mens det er ingen idrettsråd som er helt uenig i denne påstanden. På tilsvarende måte er det få idrettsråd som opplever at

anbefalingene fra NIF er uklare og utydelige. Kun to av 167 idrettsråd er delvis eller helt uenig i påstanden om at «NIFs anbefalinger er klare og tydelige».

Vi ser også at idrettsrådene gir noe bedre tilbakemeldinger på disse spørsmålene i denne evalueringen sammenlignet med evalueringen i 2007. Dette er ikke uventet. Idrettsrådene har fulgt retningslinjer og anbefalinger gjennom en rekke år, noe som gir høy grad av læring. Over tid har det også vært få endringer. Dette bidrar til at idrettsrådene blir godt kjent med både retningslinjer og anbefalinger.

Figur 2-7: Idrettsrådenes oppfatninger av KUD sine retningslinjer og NIF sine anbefalinger (n=277-283 i 2007, n=162-168 i 2018)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd (2018) og IRIS (2007).
*Svarskala: [Helt uenig, delvis uenig, både og, delvis enig, helt enig]

At idrettsrådene oppfatter retningslinjene og anbefalingene som klare og tydelige gir et godt grunnlag for å foreta en fordeling til idrettslagene i tråd med intensjonene og kriteriene.

Vi har også spurt idrettsrådene om deres prioriteringer er godt tilpasset retningslinjene og anbefalingene. Det er en svak økning i positiv retning på disse spørsmålene sammenlignet med 2007. 82 prosent av idrettsrådene mener deres prioriteringer er godt tilpasset retningslinjene til departementet, og en litt høyere andel (85 prosent) mener deres prioriteringer er godt tilpasset NIFs anbefalinger.

2.2.2 Hvilke fordelingsmodeller benyttes?

Idrettsrådene benytter ulike modeller for å tildele midlene til idrettslagene. I Figur 2-8 på neste side har vi illustrert hovedmodellene som benyttes.

Det første hovedskillet går mellom idrettsråd som fordeler midlene etter ren hodestøtte og idrettsråd som benytter flere kriterier i fordelingen. Om lag 46 prosent av idrettsrådene oppgir i spørreundersøkelsen at de benytter en ren hodestøtte i fordelingen av midlene. Bruk av denne modellen bekreftes også gjennom intervjuer. Sammenlignet med samme spørsmål i evalueringen i 2007 er dette en økning.

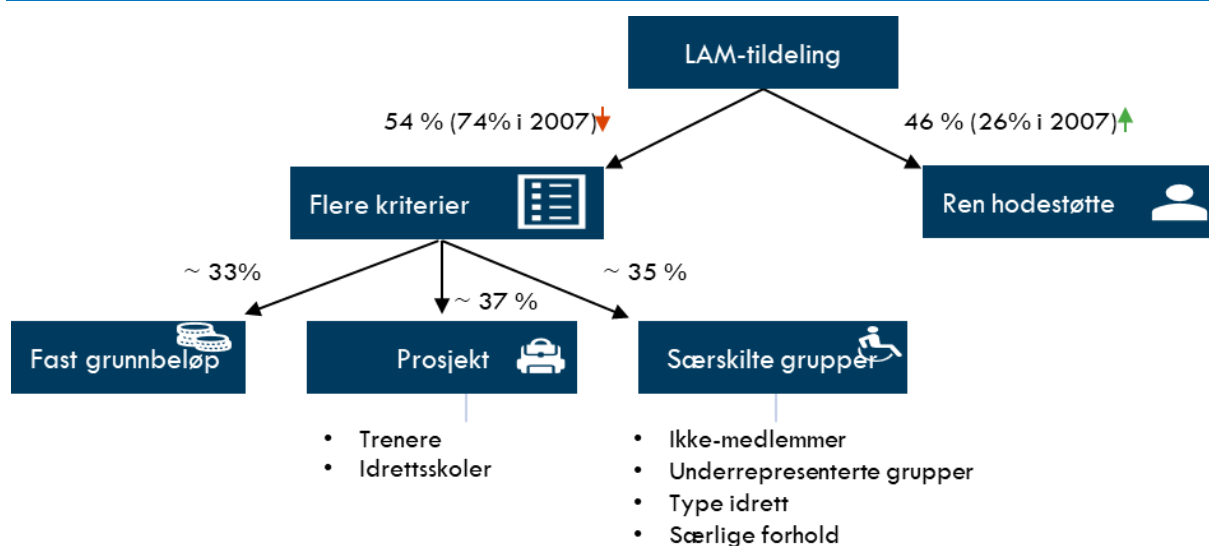
Det kan være ulike forklaringer på hvorfor andelen som benytter ren hodestøtte er høyere i denne evalueringen sammenlignet med den forrige. Ordningen har virket i 10 år til og det er opparbeidet betydelig kompetanse på dette i idrettsrådene, og også i idrettslagene. Økt kunnskap kan tilsi at idrettsråd ser at det lokale leddet (idrettslagene) foretar gode prioriteringer, og overlater vurderingene i større grad til dem.

Andelen idrettsråd som benytter flere kriterier i fordelingen av midlene, er tilsvarende redusert siden 2007. Om lag 54 prosent av idrettsrådene oppgir at de benytter flere kriterier. I hovedsak benyttes særlig tre grupper av kriterier;

- Et **fast grunnbeløp** som innebærer at det ikke gis under et visst minstebeløp selv om antallet medlemmer tilsier et lavere beløp (ren gjennomsnittlig hodestøtte).
- **Prosjektmidler** som innebærer at midlene fordeles (eventuelt etter søknad) til ulike tidsbegrensede tiltak, som for eksempel idrettskoler og trenerutvikling.
- Målretting av midler til **særskilte grupper**, for eksempel ikke-medlemmer, underrepresenterte grupper eller særskilte idretter.

De tre gruppene av kriterier er relativt likt benyttet.

Figur 2-8: Ulike tildelingsmodeller

Kilde: Oslo Economics basert på spørreundersøkelse til idrettsråd (2018) og IRIS (2007). (n=166 i 2007 og n=89 i 2018)

Beregningene i figuren over er basert på vår analyse av enkeltsvarene gjengitt i Tabell 2-1. Som vi ser av figuren har andelen som benytter et fast grunnbeløp økt fra forrige evaluering i 2007, og også fra en tilsvarende måling i 2003 (Opedal, et al.). En slik modell innebærer en omfordeling mellom større og mindre idrettslag. For de minste idrettslagene betyr en slik omfordeling relativt sett mye.

Hvis du er et veldig lite idrettslag, er det vanskelig å skape aktivitet med flat hodestøtte.

- Representant fra idrettsråd⁴

Andelen som vektlegger idrettsskoler har holdt seg relativt stabil over perioden, mens andelen idrettsråd som prioriterer utdanning/opplæring av trenere/ledere har økt noe. Det er også en økt vekt på funksjonshemmede og grupper med særskilte behov. Andelen som vektlegger nye idrettslige tiltak særlig, og også likestilling mellom jenter og gutter har gått tilbake. At nye idrettslige tiltak i liten grad vektlegges, kan trolig forklares med at bredden i idrettstilbudet har vokst betydelig siden 2003 og 2007. At likestillingstiltak har mindre vekt kan sannsynligvis tilsvarende forklares med at det har skjedd mye på dette området på 12 år.

Tabell 2-1: Fordelingskriterier idrettsrådene benyttet ved fordelingen av aktivitetsmidlene for 2003, 2007 og 2018. Prosentandel⁵ som har svart «Ja» til at de bruker disse kriteriene

Fordelingskriterier	2003	2007	2018
Idrettsskoler for barn	71	67	73
Et fast grunnbeløp per idrettslag	47	52	62
Funksjonshemmede/grupper med spesielle behov	48	53	59
Utdanning/opplæring for trenere/ledere	29	26	35
Tilbud for ikke-medlemmer	24	21	24
Nye idrettslige tiltak	44	45	23
Tiltak for likestilling mellom jenter og gutter	13	18	7

Kilde: Oslo Economics basert på spørreundersøkelse til idrettsråd (2018) og IRIS (2007). (n=191 i 2003, n=166 i 2007 og n=89 i 2018)

Det er vår vurdering at modellene som idrettsrådene benytter i stor grad ivaretar intensjonene med ordningen, noe også idrettsrådene selv sier (jf. tidligere i Figur 2-7).

2.2.3 Hvordan vektlegges barn og ungdom?

Retningslinjene fra departementet legger opp til at minst 1/3 av midlene tilfaller hver målgruppe (hhv.

⁴ Alle sitat markert i grønt er hentet fra fritekstsvaer fra spørreundersøkelsen til idrettsråd og idrettslag

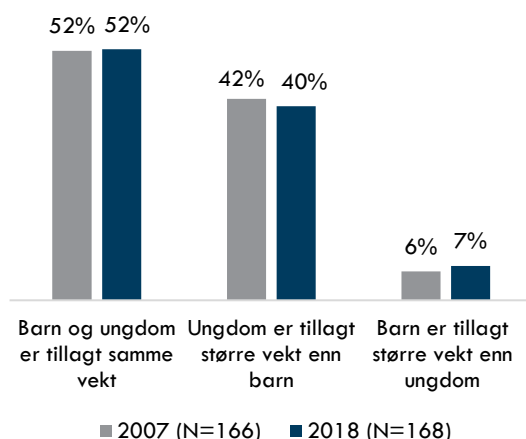
⁵ Det er kun respondenter som har svart at de bruker flere kriterier enn ren hodestøtte som har svart på dette

spørsmålet. Prosentandelene som presenteres i Tabell 2-1 angir andelen av idrettsrådene som benytter flere kriterier ved fordeling av LAM som benytter ulike fordelingskriterier

barn og ungdom). NIF påpeker i sine anbefalinger til idrettsrådene at de ønsker at aktivitetstiltak for ungdom (13-19 år) skal prioriteres høyere enn barn (6-12 år).

I spørreundersøkelsen til idrettsrådene har vi spurt om deres fordeling mellom målgruppene, se Figur 2-9.

Figur 2-9: Har ditt idrettsråd tillagt barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år) samme vekt ved tildelingen av lokale aktivitetsmidler (LAM), eller er de vektlagt på forskjellig måte? Sett ett kryss

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd (2018) og IRIS (2007)

Som vi ser er det en stor andel av idrettsrådene som tillegger barn og ungdom lik vekt. Det er ingen endring i dette siden evalueringen i 2007. Sammenlignet med 2007 er det en svakt lavere andel idrettsråd som tillegger ungdom en større vekt enn barn, og motsatt. Av de idrettsrådene som prioriterer annerledes er det derfor en stor andel som prioriterer ungdom.

Det er ulike syn på om det er hensiktsmessig å prioritere barn eller ungdom. Noen mener det er viktig å rekruttere barn tidlig, for å skape gode vaner. Andre mener det er mest hensiktsmessig å prioritere ungdom, både fordi det er der frafallet skjer og fordi det er mer ressurskrevende å drive ungdomsidrett. Det er neppe noen fasit på om det ene eller det andre er mest riktig. Vi gjengir to sitater fra spørreundersøkelsene for å vise variasjoner i oppfatningen på dette området.

Du må være med fra du er veldig ung, altså fra du er 5-6 år. Vi prioriterer at inngangen skal være så lav som mulig for å få med flest mulig.

- Representant fra idrettslag

Fornuftig med større vektning til ungdom. Ungdomsidretten er mer kostbar og det er vanskeligere å holde på ungdommen.

- Representant fra idrettslag

2.2.4 Samsvar med intensjoner og kriterier?

Analysene viser at idrettsrådene kjenner godt til intensjonen med LAM-ordningen og kriteriene for tildeling av midlene. De mener også selv at deres tildeling til idrettslagene samsvarer godt med de retningslinjene som gjelder. Fordelingsmodellene som benyttes gjenspeiler at idrettsrådene ivaretar føringer og særskilte hensyn som vektlegges både i retningslinjene fra departementet og i anbefalingene fra NIF. Det er vår vurdering at idrettsrådene fordeler midlene i tråd med intensjonene og kriteriene for ordningen.

2.3 Er forvaltningen effektiv?

Det er et klart mål med ordningen at den skal forvaltes på en effektiv måte, og at midlene skal gå til idrettsformål. Det er bevisst lagt opp til svært få administrative rutiner og ingen rapporteringskrav for bruk av midlene, nettopp for at mest mulig av midlene skal benyttes til idretts- og aktivitetsformål.

Det er relativt mange ledd inne i forvaltningen av ordningen fra departementet til tilskuddsmottagerne, se Figur 1-1.

I vurderingen av effektivitet i forvaltningen av ordningen har vi vurdert særlig tre forhold:

- Hvilken ressursbruk medgår i tildelingen av midlene i de ulike leddene.
- I hvilken grad går ressursbruken på bekostning av midlene i ordningen.
- Hvordan ressursbruken vurderes totalt sett i forhold til omfanget av ordningen og forvaltningskostnader i andre tilskuddsordninger.

Disse punktene drøftes nedenfor.

2.3.1 Ressursbruk i tildelingen

Vi har i evalueringen innhentet informasjon om ressursbruk i tildelingsprosessen fra de ulike leddene i resultatkjeden, fra NIF til idrettslagene.

Norges idrettsforbund (NIF)

NIF har flere roller i forbindelse med forvaltningen av LAM-ordningen. De innehar en informasjonsfunksjon i form av at de sender ut informasjonsbrev til klubbene og idrettsrådene. Videre medgår det tid til å utforme anbefalingsbrev og ha løpende kommunikasjon med

departementet. Det er også NIF som har oppgaven med å utbetale lokale aktivitetsmidler til idrettslagene. Dette innebærer å innhente grunnlagsdata fra SportsAdmin, rapportere utbetalinger, følge opp klubber uten kontonummer og besvare henvendelser fra klubbene.

Totalt estimeres det at NIF bruker rundt 120 timer i året på ordningen med lokale aktivitetsmidler.

Idrettskretser

Idrettskretsens oppgaver i forvaltningen av ordningen med lokale aktivitetsmidler er å veilede idrettsrådene, kvalitetssikre og godkjenne tildelingsmodellene, samt behandle eventuelle klagesaker fra idrettslag. Det er svært få klagesaker fra idrettslagene som mottar LAM. Videre presiseres det fra idrettskretsene at det er sjelden at de overstyrer idrettsrådene når det kommer til valg av fordelingsmodell. Enkelte idrettskretser forteller også at de bruker tid til å informere om LAM-ordningen til idrettslag og delta på møter om ordningen i regi av idrettsrådene.

De ovennevnte oppgavene kan anses som primær-opp-gavene til idrettskretsene i forbindelse med LAM-ordningen. Imidlertid er det enkelte idrettskretser som fungerer som idrettsråd for kommuner som ikke har et eget idrettsråd. Av 422 kommuner er det 368 kommuner som har sitt eget idrettsråd. I de resterende 54 kommunene er det enten idrettskretsen eller idrettskretsen i samarbeid med det største idrettslaget i kommunen som fordeler LAM. Av den grunn varierer det i nokså stor grad hvor mye tid idrettskretsene bruker på LAM-ordningen. En idrettskrets som Nordland, med mange mindre kommuner, bruker mer tid på LAM-ordningen enn idrettskretser som representerer få og store kommuner.

Når vi har estimert total tidsbruk i idrettskretsene, har vi tatt utgangspunkt i primær-opp-gavene til idrettskretsene.⁶ Basert på intervjuer med idrettskretser anslår vi en gjennomsnittlig tidsbruk på mellom 15-20 timer hos idrettskretsene knyttet til primær-opp-gavene. Samlet gir dette en tidsbruk på 270-360 timer i året i idrettskretsene i forbindelse med LAM-ordningen.

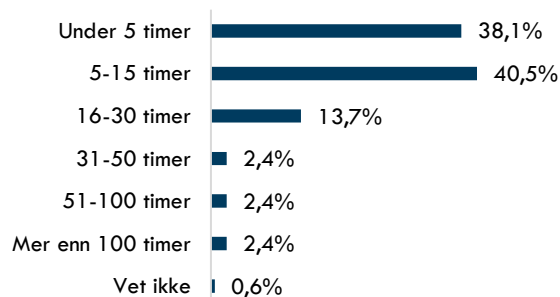
Idrettsråd

Idrettsrådenes oppgaver i forvaltningen av ordningen med lokale aktivitetsmidler er å fordele midlene på

lag og foreninger i tråd med intensjoner og retningslinjer. Idrettsrådenes ressursbruk vil dels variere med størrelse og dels med modell de benytter for fordeling. Et lite idrettsråd med en enkel fordelingsmodell vil eksempelvis benytte mindre ressurser enn et stort idrettsråd med en mer komplisert modell.

Vi har i spørreundersøkelsen til og intervjuene med idrettsrådene kartlagt deres ressursbruk i forbindelse med ordningen. Basert på dette har vi estimert et anslag for den samlede ressursbruken på dette leddet i resultatkjeden. Fra Figur 2-10 fremgår det hvordan idrettsrådene fordeler seg når det gjelder tid brukt på LAM-ordningen i løpet av det siste året (selv-rapportering).

Figur 2-10: Omlag hvor mye tid medgår per år i ditt idrettsråd til å fordele lokale aktivitetsmidler (LAM) og følge opp LAM-ordningen? (N=168)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd (2018)

De aller fleste idrettsrådene (i underkant av 80 prosent) rapporterer at de bruker under femten timer i året til å administrere ordningen. Ytterligere 14 prosent benytter mellom 16 og 30 timer. Et fåtall, i hovedsak de største idrettsrådene, bruker mer tid enn dette. Et vektet gjennomsnittlig timebruk er i underkant 15 timer per idrettsråd, eller om lag to dagsverk i året.⁷

Det er om lag 370 idrettsråd. Dette tilsier en ressursbruk på dette leddet på om lag 3-4 årsverk i året.

Alt i alt oppfatter idrettsrådene det som relativt enkelt å administrere ordningen. Fra intervjuene med idrettsrådene fremgår det at flere av idrettsrådene benytter den samme fordelingsmodellen hvert år. Disse idrettsrådene har gjerne utarbeidet en Excel-modell som kan gjenbrukes. Arbeidet til idrettsrådene består

⁶ I beregningene av tidsbruk multipliseres gjennomsnittlig antall timer brukt på LAM hos idrettskretsene med antall idrettskretser. Det samme gjøres for idrettslag. Noen idrettskretser foretar fordelingen av LAM. For å unngå at vi teller timer brukt på å fordele LAM to ganger i gjennomsnittsberegningene (både hos idrettskrets og -råd), er timer brukt på å fordele LAM lagt under idrettsråd. I de fylkene hvor idrettskretsen fordeler LAM som følge av at det ikke er et operativt idrettsråd til stede i enkelte kommuner,

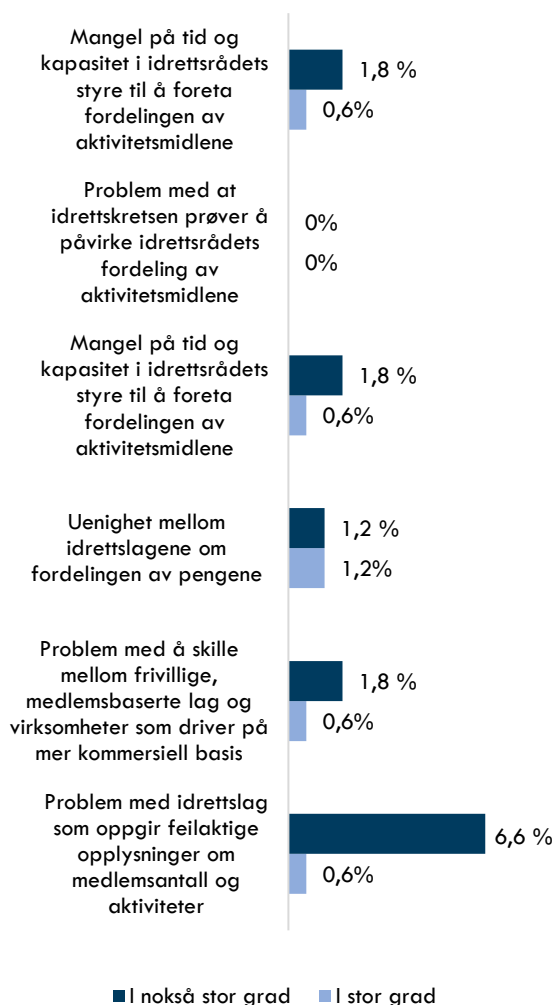
vil det gjennomsnittlige timeantallet som idrettskretsene bruker på LAM fremstå som for lavt.

⁷ Det er enkelte idrettsråd som trekker opp gjennomsnittet mye. 4 idrettsråd har svart at de bruker mer enn 100 timer på ordningen. Basert på innspill fra intervjuer fremstår dette timeantallet svært høyt. Vi har imidlertid ikke valgt å ekskludere disse «uteliggerne» ettersom de aktuelle respondentene virker å ha svart oppriktig og konsentrert på de andre spørsmålene i undersøkelsen.

da i å hente ut medlems- eller aktivitetsdata fra idrettsregistreringen og legge inn i modellen.

Som vi så i kapittel 2.2 oppfattes retningslinjene fra departementet som tydelige og det er i hovedsak god sammenheng mellom retningslinjene fra departementet og anbefalingene fra NIF. Idrettsrådene rapporterer om få problemer i forbindelse med ordningen. Det som i størst grad stjeler unødvendig tid er behov for å oppklare feilaktige opplysninger i medlemskaps- og aktivitetsdata fra idrettslagene.

Figur 2-11: I hvilken grad vil du si at følgende problemer gjorde seg gjeldende da ditt idrettsråd fordelte LAM for 2017? (N=165 – 167). Prosentandel av respondentene som har svart «I nokså stor grad» og «I stor grad» på de ulike påstandene*

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd (2018). *Skala: [I stor grad, I nokså stor grad, I nokså liten grad, I liten grad, Vet ikke]

Idrettslag

Ordningen med lokale aktivitetsmidler er generelt sett ikke søknadsbasert. Dette er et bevisst valg for å unngå at idrettslag, som i stor grad er basert på

frivillig innsats, må benytte tid til administrasjon. Idrettslagenes oppgaver i forbindelse med ordningen er å sikre at de er kvalifisert til å motta midler, gjennom at de tilfredsstiller krav som settes. I noen tilfeller kan det være avgrensede deler av midlene som settes av til fordeling etter søknad (se kapittel 2.2). Det er typisk idrettsrådene i de største kommunene som bruker en andel av midlene på denne måten, og det er som oftest i disse kommunene at idrettslag bruker tid på å søke midler fra LAM-ordningen.

I tilfeller der idrettsrådene krever søknad om midler (særsilte prosjekter o.l.) har idrettslagene ulike oppfatninger av hvor krevende dette er, se Figur 2-12. Dette kan både være et utslag av at søknadsprosessene er ulikt innrettet og at idrettslagene har ulike ressurser. Det er ingen mønstre i om dette er små eller store idrettslag.

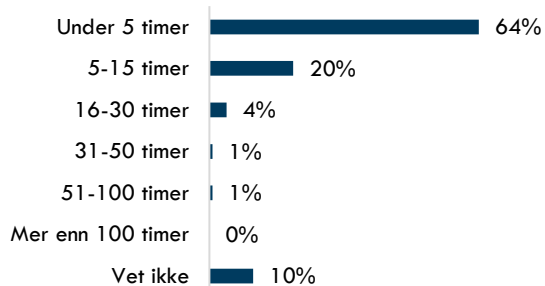
Figur 2-12: På en skala fra 1 til 5, hvor krevende opplever dere at prosessen med å søke lokale aktivitetsmidler (LAM) er dersom ditt idrettsråd krever søknad? (n=529)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

Vi har i spørreundersøkelsen til og intervjuene med idrettslagene kartlagt deres ressursbruk i forbindelse med ordningen. Fra Figur 2-13 leser vi at 64 prosent av idrettslagene bruker mindre enn 5 timer på å søke lokale aktivitetsmidler og rapportere til idrettsrådet. 19 prosent av idrettslagene oppgir å bruke mellom 5 og 15 timer, mens 6 prosent oppgir at de bruker mer enn 15 timer.

Figur 2-13: Omtrent hvor mye tid medgår årlig i ditt idrettslag til å søke LAM og rapportere til idrettsrådet? (N=537)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

For å understøtte vurderingene har vi spurt idrettslagene om det stilles krav, og hvilke krav som stilles fra idrettsrådene i forbindelse med mottak av lokale aktivitetsmidler (Tabell 2-2). Idrettslagene oppgir at svært mange idrettsråd setter krav om at idrettslagene skal ha registrert medlems- og aktivitetstall i NIFs årlige idrettsregistrering. Dette er en økning fra 84 prosent i 2007 til 88 prosent i dag. 46 prosent av idrettsrådene setter ikke andre krav enn at idrettslagene skal ha gjennomført idrettsregistreringen. Idrettsrådene som setter ytterligere krav utover gjennomført idrettsregistrering, setter krav om levert årsmelding (28 prosent), at idrettslagene fyller ut et utsendt skjema med opplysninger om medlemstall og aktiviteter (25 prosent) og deltagelse på fellesmøte hvor fordelingen av aktivitetsmidlene blir vedtatt (7 prosent).

Flere av oppgavene som idrettslagene gjør i forbindelse med LAM-ordningen er oppgaver som de

uansett må gjøre. Dette gjelder blant annet idrettsregistrering og utarbeidelse av årsmelding og regnskap (enkelte idrettsråd setter krav til at idrettslagene skal levere regnskap). Dermed vil det være uriktig å anse tid brukt på disse oppgavene som en kostnad ved ordningen. Det er vår vurdering at flere av idrettslagene har medregnet tid brukt på idrettsregistrering og utarbeidelse av regnskap når de har svart på tidsbruk knyttet til LAM-ordningen. Dette taler for at reell tidsbruk hos idrettslagene knyttet til ordningen isolert, er lavere enn 5 timer i gjennomsnitt. Basert på intervjuer med idrettslag estimerer vi at idrettslagene bruker 1-2 timer i gjennomsnitt på LAM-ordningen. Det er om lag 6 500 idrettslag som mottar lokale aktivitetsmidler. Dette tilsier en ressursbruk på dette leddet på om lag 3-6 årsverk.

Fra intervjuer med idrettslagene fremgår det at de aller fleste idrettslagene opplever LAM-ordningen som svært ubyråkratisk og enkel. Sammenlignet med andre tilskuddsordninger krever det svært lite tid og kompetanse for å motta (og søke) midler fra LAM-ordningen. Dette trekkes gjennomgående frem som et svært positivt trekk ved ordningen av idrettslagene.

Dette er ett av de aller beste tiltakene som er. Enkel – aktivitetsbasert. Viktig at dette er midler som sikrer en basisøkonomi i klubbene - mange søknader skrives men gir avslag.

- Representant fra idrettslag

Tabell 2-2: Andel av idrettsrådene som setter ulike krav til idrettslagene for å motta LAM. Mulig å krysse av for flere alternativer (N = 286 i 2007, N = 168 i 2018)

Krav	2007		2018
At idrettslaget har registrert medlemstall og aktiviteter i NIFs årlige idrettsregistrering	84 prosent	↑	88 prosent
At idrettslaget har levert årsmelding/regnskap for foregående år	36 prosent	↓	28 prosent
At idrettslaget har fylt ut utsendt skjema med opplysninger om medlemstall og aktiviteter	39 prosent	↓	25 prosent
At idrettslaget har deltatt på fellesmøte hvor fordelingen av aktivitetsmidlene ble vedtatt	5 prosent	↑	7 prosent
At idrettslaget har et minimumsantall medlemmer i alderen 6-19 år	11 prosent	↓	5 prosent
Nei, vårt idrettsråd har ikke stilt bestemte krav utover at lagene har barne- og ungdomsmedlemmer	14 prosent	↓	11 prosent

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd (2018) og IRIS (2007)

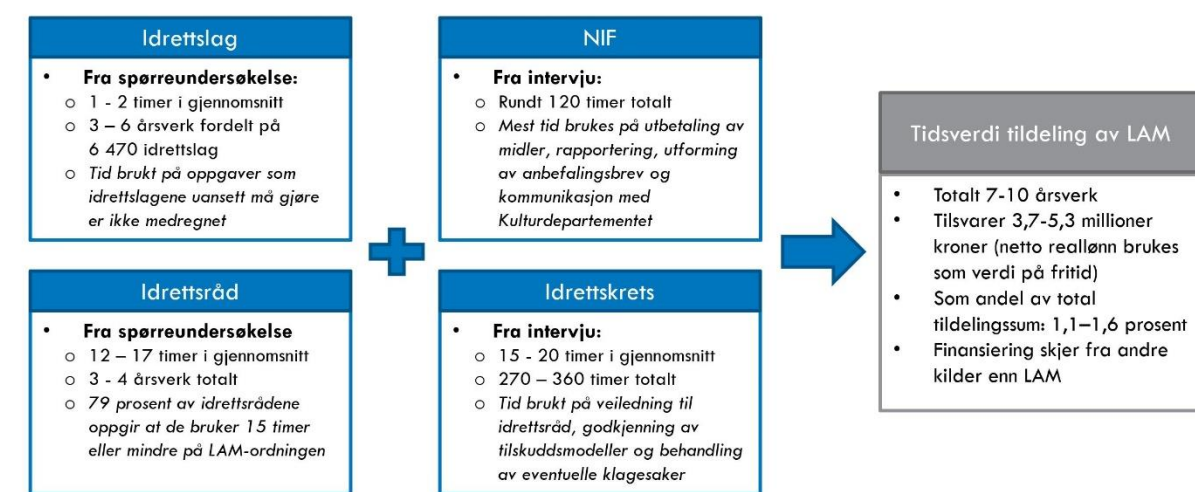
Samlet tidsbruk tilknyttet ordningen

Basert på analysene er tidsbruken knyttet til ordningen samlet sett 7-10 årsverk. Omregnet til kroner utgjør dette en verdi på mellom 3,7 og 5,3 millioner kroner. Dette tilsvarer mellom 1,1 og 1,6 prosent av total tildelingssum (se Figur 2-14). For å beregne tidsverdien har vi multiplisert tiden som brukes med en kronesats som representerer verdien av

fritid. I samfunnsøkonomiske analyser blir netto reallønn brukt som et mål på verdien av fritid.

Tidsverdien må leses som en illustrasjon på ressursbruken, ikke kostnader ved ordningen. Det er viktig å presisere at hvert enkelt idrettslag *ikke* bruker mye tid på å ordningen. Det er antallet idrettslag som (6 470) mottar midler fra LAM som driver ressursbruken.

Figur 2-14: Tidsverdi ved tildeling av LAM

Kilde: Oslo Economics basert på spørreundersøkelse til idrettslag og idrettsråd (2018), samt intervjuer med representanter fra hvert ledd

2.3.2 Finansiering av ressursbruken

Ressursbruken knyttet til ordningen finansieres ikke av de lokale aktivitetsmidlene. Det er en eksplisitt retningslinje at midlene ikke skal dekke administrasjon. Som vi har sett tidligere, går også alle midlene ut til idrettslagene. Idrettsrådene oppgir også dette i spørreundersøkelsen, hvor bortimot samtlige idrettslag svarer at det ikke ble satt av midler til å administrere ordningen. Det er grunn til å tro at arbeidet med LAM finansieres fra andre kilder (frivillig innsats, kommunal støtte etc.), noe som også ble understreket i flere av intervjuene.

Den største delen av tidsbruken skjer som vist i idrettsrådene og idrettslagene samlet. Denne tidsbruken er i stor grad frivillig innsats. Nettopp derfor er det viktig å holde administreringen nede, fordi den frivillige innsatsen alternativt kan benyttes til annet arbeid i idretten.

2.3.3 Vurdering av effektivitet

Vi har anslått tidsverdien av ressursbruken knyttet til ordningen til å utgjøre mellom 1,1 og 1,6 prosent av de samlede midlene i 2017. Dette inkluderer da også tidsbruk på mottakerleddet (idrettslagene). Til sammenligning omfatter evalueringer av andre

statlige tilskuddsordninger som oftest kun forvaltningsleddet (ikke mottakerleddet). Dersom vi ekskluderer idrettslagenes tidsbruk, utgjør ressursbruken mellom 0,4 og 0,6 prosent av de samlede midlene. Vi har gjennomgått en håndfull ulike tidligere evalueringer av statlig tilskudd publisert på evalueringsportalen.no. Disse viser at forvaltningen av ordningene utgjør mellom 1 og 7 prosent av tilskuddsbeløpet eksklusive tidsbruk hos mottaker. Tidsbruken i forvaltningen av LAM er vesentlig lavere enn dette. For de ordningene som har krav om søknad og rapportering (som ikke er regnet inn) for å motta midler, innebærer dette en vesentlig høyere tidsbruk på mottakerleddet enn tilsvarende i LAM.

Vi vurderer det derfor slik at LAM-ordningen ikke genererer behov for ressursbruk utover et minimum knyttet til selve gjennomføringen. Intensjonene om å holde administreringen av ordningen på et lavt nivå, er derfor innfridd. Enkeltvis trekkes det frem forhold som ytterligere kan forenkle hverdagen i idrettslagene. Dette er i hovedsak knyttet til samordning av frister for LAM med tidspunkter for idrettslagenes gjennomføring av årsmøter og bedre kommunikasjon rundt frister som gjelder.

3. Vurdering av effekter av og måloppnåelse i LAM-ordningen

Evaluerende av effekter og måloppnåelse handler om i hvilken grad ordningen gir resultater i henhold til mål og intensjoner. Målet er å oppnå mest mulig resultater for en gitt ressursinnsats.

Tilskuddet til lag og foreninger har flere målsettinger; bidra til økt aktivitet og deltagelse, bidra til å holde kostnadene ved aktivitet og deltagelse nede og å understøtte frivillighet. Basert på målene kan effektene sorteres i to nivåer (effekthierarki):

- Effekter som styrker *tilretteleggingen* av aktivitet: Et økt aktivitetstilbud, lave kostnader og styrket frivillighet kan alle legge til rette for økt deltagelse fra barn og ungdom i aktivitetene. Alle disse effektene kan oppstå som direkte følge av tilskuddet, men de kan også innbyrdes påvirke hverandre.
- Effekter på *deltagelse*: Uttrykker om tilretteleggingen faktisk gir økt deltagelse. Økt deltagelse kan både være at de som allerede deltar, deltar mer. Eller det kan være at aktivitetstilbudet omfatter flere.

Økt deltagelse av barn og unge i aktiviteter vil igjen styrke det overordnede formålet med idrettspolitikken (samfunns målet).

Den direkte sammenhengen mellom tilskuddet og effekter, og mellom effektene av tilskuddet og målene er i evalueringssammenheng krevende å etablere. Dette fordi effektene for det første er vanskelige å måle, og for det andre at målene (aktivitetstilbud, kostnader og frivillighet) påvirkes av en rekke andre faktorer enn tilskuddet. Det er for det tredje slik at selv om tilskuddet i sum er stort, er tilskuddet for mange av mottagerne relativt sett lite målt i kroner. Da vil tilskuddet sammen med andre inntektskilder i sum bidra til effekter, uten at tilskuddet alene gir effekten. Det er også slik at tilskuddet normalt går inn i et generelt driftsbudsjett, noe som gjør det vanskelig å spore de direkte effektene av tilskuddet. Idrettslagene uttrykker gjennom intervjuene at det er krevende å si eksakt hva virkningene av LAM er. Likevel oppgir de at LAM er viktig for driften av idrettslaget. For det fjerde er det heller ingen konkrete «måltall» å vurdere god måloppnåelse opp mot. I teorien er målene oppnådd dersom det er noe bidrag.

For å vurdere effekter og måloppnåelse benytter vi derfor ulike innfallsvinkler. Basert på veilederen for evaluering av statlige tilskudd har vi strukturert vurderingen av effekter og måloppnåelse i fire hovedevaluerings spørsmål, illustrert i Figur 3-1.

Vi ser på hvilken økonomisk betydning tilskuddet har. Vi ser på hvordan idretten benytter tilskuddene og vi ser på hvordan de selv vurderer betydningen og effektene av disse. Vi vurderer så om effektene synes å bidra til å innfri målene med ordningen.

Figur 3-1: Evaluerings spørsmål

Hovedproblemstillinger og evaluerings spørsmål	
Vurdering av effekter og måloppnåelse	4. Hva betyr midlene?
	5. Anvendes midlene iht. intensjonene og kriteriene?
	6. Hvilke effekter av midlene observeres?
	7. Innfris målene med ordningen?

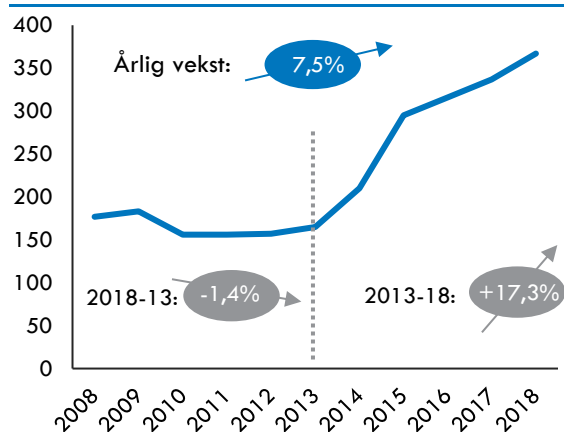
Kilde: Oslo Economics

3.1 Hva betyr midlene?

Som bakgrunn for å vurdere effekter av midlene ser vi først på hva midlene betyr økonomisk for idrettslagene. For at man skal forvente at tilskuddet kan gi effekter bør det være av en viss betydning for idrettslagene.

Det har vært en betydelig vekst i LAM siden opprettelsen og en særlig økning fra 2013. Den årlige veksten de siste ti årene (fra 2008 til 2018) har vært 7,5 prosent. I 2017 var LAM 337 millioner kroner, mens det er satt av 367 millioner kroner i for 2018. I perioden 2008 til 2013 falt tilskuddet fra 177 til 165 millioner kroner, noe som tilsvarer en årlig reduksjon på 1,4 prosent. Fra 2013 til 2018 ble tilskuddet mer enn doblet, fra 165 til 367 millioner kroner. Den årlige veksten i denne perioden var over 17 prosent. LAM har altså utviklet seg til å bli en betydelig tilskuddsordning for lag og foreninger. Den store økonomiske betydningen trekker i retning av at tilskuddet bidrar til å nå målene.

Figur 3-2: Utvikling i LAM, 2008-2017, millioner kroner

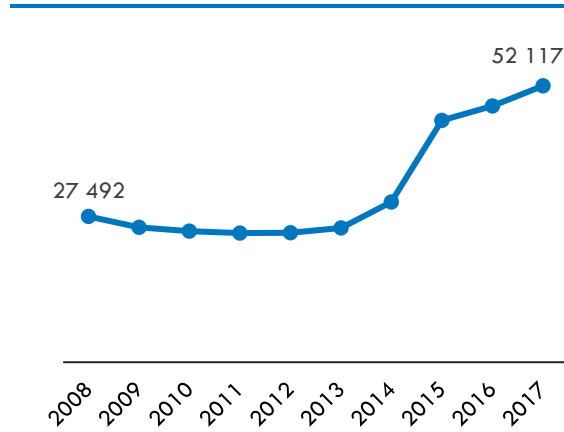
Kilde: Data fra NIF

Som beskrevet tidligere (se kapittel 2.1.1) har antall lag som mottar LAM vært relativt stabilt i perioden 2008 til 2017. Gjennomsnittlig tilskudd per idrettslag har økt fra om lag 27 000 kroner i 2008 til over 52 000 kroner i 2017 (Figur 3-3). Også når vi ser på tilskuddet per medlem/aktivitet har tilskuddet økt betydelig i perioden.

At den totale potten med LAM-midler har økt de siste årene har betydd svært mye for våre klubber, da midlene går direkte til aktiviteten.

- Representant fra idrettslag

Figur 3-3: Gjennomsnittlig LAM per lag, 2008-2017, kroner

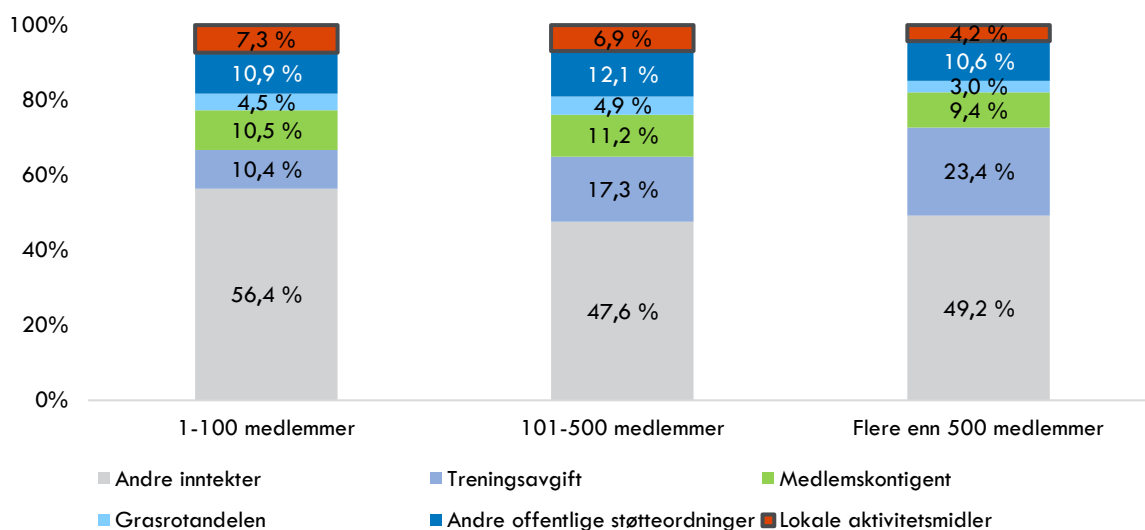

Kilde: Data fra NIF

Den økonomiske situasjonen til idrettslagene er svært forskjellig. Enkelte idrettslag har solid økonomi, med høye inntekter både fra brukerbetaling (medlems- og treningsavgifter) og sponsorer. For andre er den økonomiske situasjonen langt mer usikker, og de er i større grad avhengig av statlige og kommunale tilskuddsordninger. Variasjonen i lagenes økonomiske situasjon kan forklares av flere forhold, blant annet geografi, størrelse og type idrett. Eksempelvis er idrettslagenes størrelse av stor betydning for inntekts-sammensetning og hvilke midler lagene har til disposisjon.

Basert på idrettslagenes egenrapportering har vi utarbeidet en oversikt over lagenes inntektssammensetning (Figur 3-4).

Figur 3-4: Inntektssammensetning i idrettslagene (n=486)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

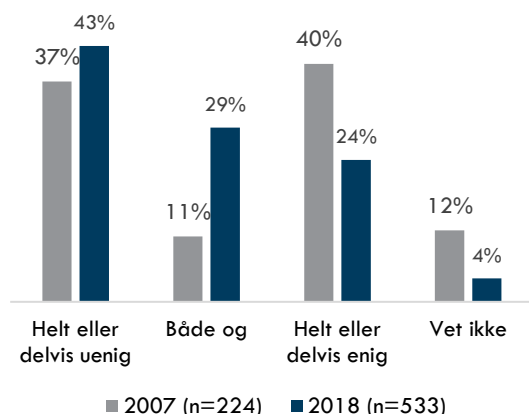
Rapporteringen som er presentert Figur 3-4 indikerer at treningsavgifter utgjør en større andel av inntektene til store idrettslag sammenlignet med de mindre. For de mindre lagene virker også LAM å være av større betydning enn for de store lagene. For lag med under 100 medlemmer rapporteres det at tilskuddet utgjorde 7,3 prosent av de totale inntektene. Tilsvarende størrelse for lag med over 500 medlemmer var 4,2 prosent. I gjennomsnitt (for alle idrettslag) rapporteres det at LAM utgjorde 4,8 prosent av de samlede inntektene.

I forrige evaluering av LAM (IRIS, 2007) ble det pekt på at tilskuddet for mange var så lite at effektene var begrenset. Av de 224 idrettslagene som svarte på undersøkelsen i 2007 oppga 40 prosent at de var enige i påstanden «LAM er så små at det har ført til liten virkning». I vår undersøkelse ble respondentene stilt overfor tilsvarende påstand, og kun 24 prosent svarte helt eller delvis enig (n=533). Sammenlignet med 2007 svarte en større andel at de var «helt eller delvis uenig» eller «både og» da de ble stilt overfor denne påstanden (se Figur 3-5). Vridningen i svarene indikerer at LAM er av større betydning i dag enn hva det var i 2007, og at tilskuddet for flere kan utgjøre en forskjell og gi effekter som bidrar til måloppnåelse.

Ordningen med lokale aktivitetsmidler er god, men beløpet må økes vesentlig for å ha betydning for små sær-idrettslag.

- Representant fra idrettslag

Figur 3-5: «LAM er så små at det har ført til liten virkning»

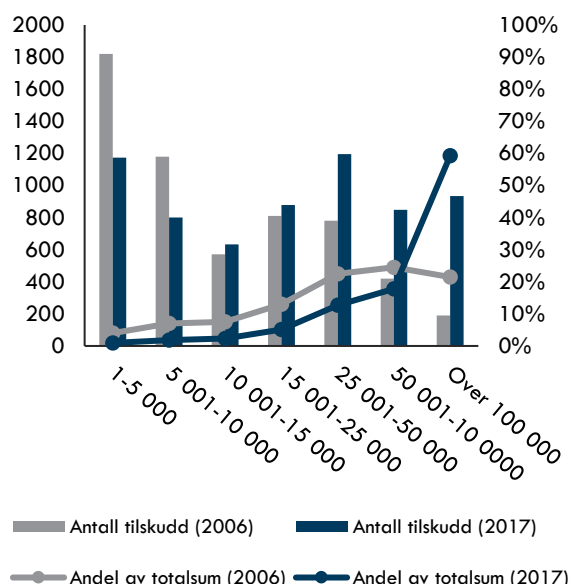

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag og IRIS (2007)

Betydningen av LAM kan også studeres i lys av størrelsen på tilskuddene. Mange små tilskudd kan trekke i retning av at LAM er så små at det har liten

effekt. Utviklingen fra 2006 viser imidlertid at det gis ut langt flere tilskudd av en betydelig størrelse. Antall idrettslag som mottok et tilskudd på under 5 000 kroner falt fra i overkant av 1 800 i 2006 til 1 173 i 2017. I alt 1 782 idrettslag fikk et tilskudd over 50 000 kroner i 2017, hvorav 934 var over 100 000 kroner. Dette er langt høyere enn i 2006. Figur 3-6 viser fordelingen av tilskudd etter størrelse på tilskuddet. De mørkeblå stolpene illustrerer antallet i 2018, mens de grå uttrykker tall fra 2006. Som vi ser av figuren er det en betydelig forskyvning mot høyre; flere lag mottar større tilskudd enn tidligere. Det er også verdt å merke seg at bare 20 prosent av det totale tilskuddet i 2006 ble gitt til lag som mottok over 100 000 kroner, mot om lag 60 prosent i 2017.

Figur 3-6: Fordeling av tilskudd etter størrelse på tilskudd

Kilde: Data fra NIF og IRIS (2007).

Det er flere forhold som indikerer at LAM er av stor betydning for idrettslagene. Spesielt når man sammenligner med 2006 har betydningen av tilskuddet blitt mye større for mange. LAM utgjør et betydelig beløp (367 millioner kroner i 2018) og utgjør i gjennomsnitt over 50 000 kroner per idrettslag. Særlig for mindre lag utgjør LAM en betydelig andel av de samlede inntektene, og lag med 100 eller færre medlemmer rapporterer i gjennomsnitt at LAM utgjør 7,3 prosent av deres totale inntekter. Også for større klubber virker LAM å være av betydning. Færre lag gir tilbakemelding på at tilskuddet er så lite at det gir liten effekt sammenlignet med i 2007, selv om enkelte fortsatt mener tilskuddet må bli høyere for å gi effekter. Om lag halvparten av idrettslagene er uenige i påstanden om at LAM er så små at det har ført til liten virkning. Antall «små» tilskudd er redusert, og et betydelig

antall klubber mottar tilskudd i størrelsesordenen 100 000 kroner eller mer. Det er også mange idrettslag som rapporter til idrettsrådene at LAM er viktig for dem.

3.2 Anvendes midlene i henhold til intensjonene og kriteriene?

I kapittel 2 har vi sett at idrettsrådene tildeler midlene i tråd med intensjonene og kriteriene. Det andre spørsmålet i vurderingen av effekter og måloppnåelse handler om hvordan midlene anvendes av idrettslagene.

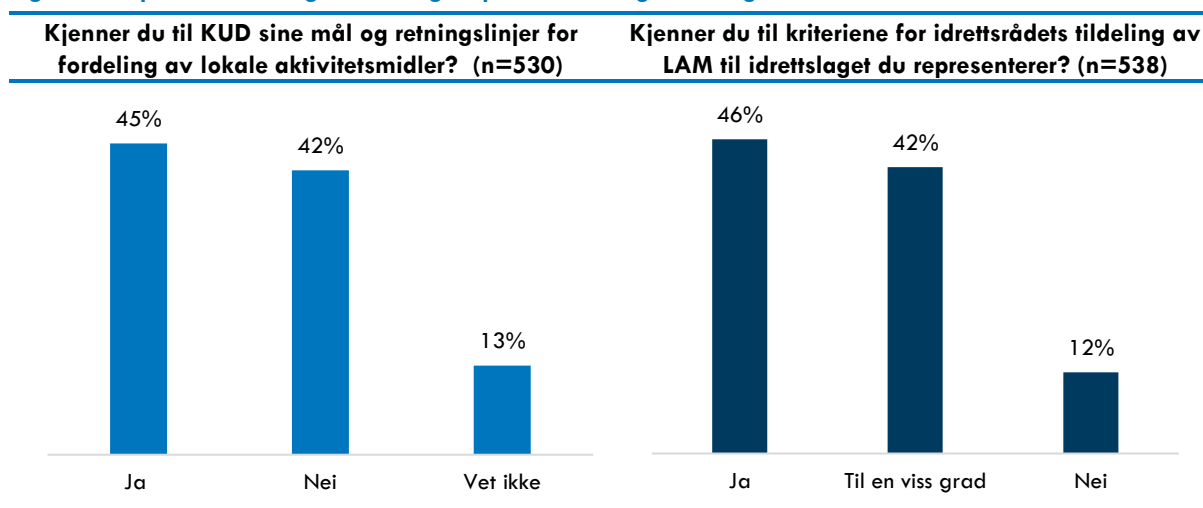
Retningslinjene er utarbeidet for å sikre at intensjonene med tilskuddet følges, og for å bidra til at midlene gir ønsket måloppnåelse. Retningslinjene er først og fremst etablert for idrettsrådene. Likevel,

dersom idrettslagene kjenner og anvender midlene i henhold til intensjonene og kriteriene, øker også sannsynligheten for at målene med tilskuddsordningen nås. Gjennom spørreundersøkelsen til idrettslagene og dybdeintervjuer har vi forsøkt å kartlegge kjennskap til føringene og hvordan tilskuddet anvendes.

3.2.1 Kjennskap til retningslinjene og kriterier for tildeling

45 prosent av idrettslagene oppgir at de kjenner til departementets mål og retningslinjer for fordeling av LAM, mens om lag 40 prosent oppgir at de ikke gjør det (Figur 3-7). 88 prosent av idrettslagene rapporterer at de kjenner til kriteriene idrettsrådene benytter. Det er altså en relativt stor andel av mottagerne som ikke er kjent med retningslinjene, mens flesteparten kjenner kriteriene for tildeling fra idrettsrådene. Det siste er det viktigste for idrettslagene.

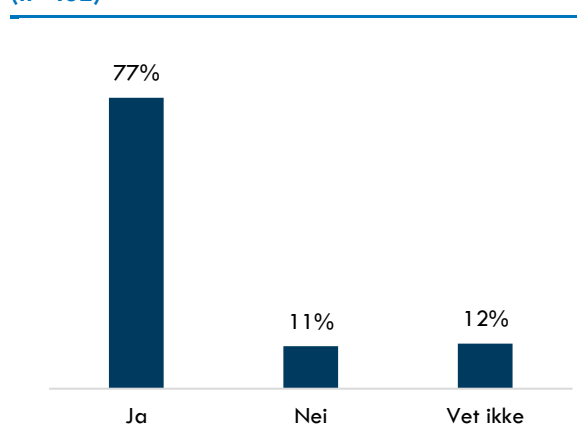
Figur 3-7: Kjenner idrettslagene retningslinjene til KUD og fordelingskriteriene til idrettsrådet?

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

Nesten 80 prosent av idrettslagene oppgir at de legger kriteriene til idrettsrådet til grunn når LAM disponeres i idrettslaget (Figur 3-8). Ettersom idrettsrådene i stor grad følger mål og intensjoner i sine disponeringer, vil dette videreføres til idrettslag. Gjennom intervjuene peker likevel flere idrettslag på at idrettsrådene kunne vært flinkere til å kommunisere formålet med støtten videre til idrettslagene. Samtidig peker flere idrettsråd på at de har stort fokus på å gjøre nettopp dette. Det virker å være store variasjoner mellom idrettsråd på dette området. En tydeligere kommunikasjon av mål og intensjoner til idrettslagene vil trolig ytterligere kunne øke muligheten for at midlene disponeres i henhold til intensjonene.

Figur 3-8: Legger idrettslaget kriteriene til idrettsrådet til grunn når LAM disponeres i ditt idrettslag? (n=462)

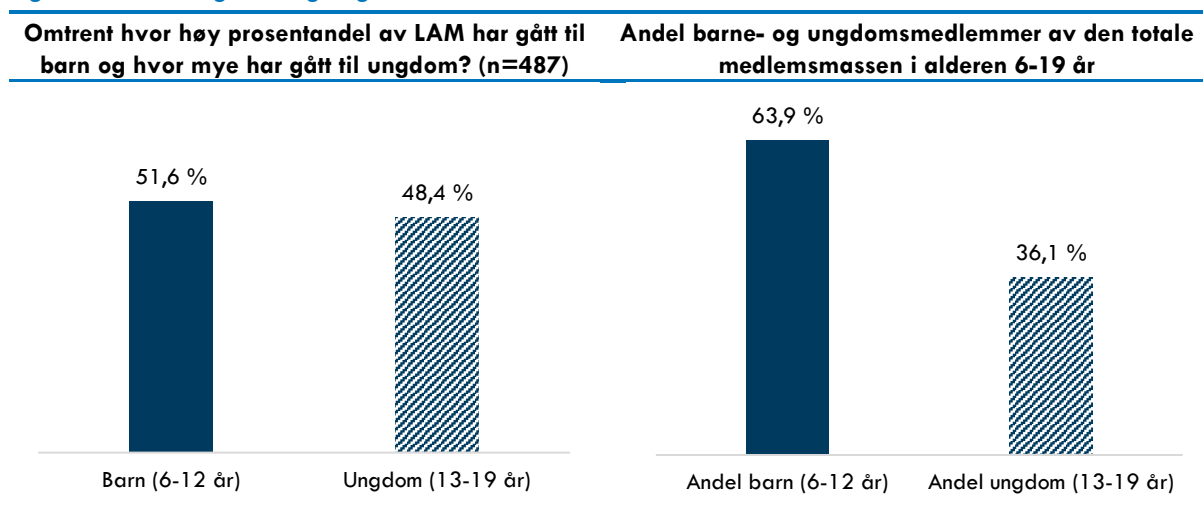
Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

3.2.2 Prioritering av målgruppe

Idrettslagene oppgir at midlene prioriteres ganske likt mellom barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år), med en noe høyere andel til barn (Figur 3-9). Når man imidlertid justerer for antall medlemmer i de to målgruppene blir ungdomsgruppen prioritert. Av data fra NIF fremgår det at ungdomsgruppen utgjør om lag en tredjedel av barne- og ungdomsmedlemmene for alle lagene samlet. Når lagene rapporterer at midlene

fordeles likt mellom barn og ungdom tilsier det at ungdomsgruppen blir prioritert når man ser på støtte per medlem. Også i intervjuene trekker flere frem at de prioriterer ungdomsgruppen fordi dette er den gruppen hvor frafallet er størst. Vår hovedoppfatning er at begge grupper får tilskudd, noe som er i henhold til retningslinjene fra departementet. Mange velger også å prioritere ungdomsgruppen som anbefalt av NIF.

Figur 3-9: Fordeling barn og unge

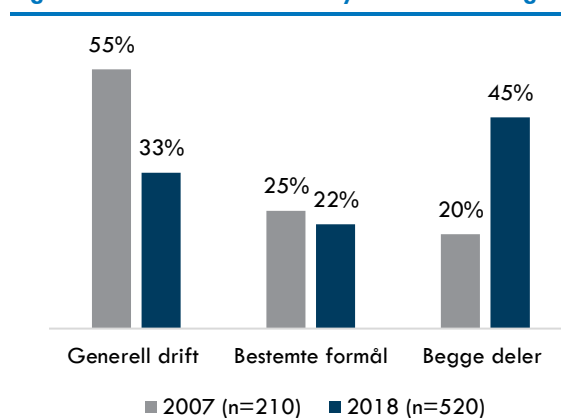
Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018), data fra NIF (2018)

3.2.3 Bruk av midler på ulike formål

Idrettslagene står i hovedsak overfor to alternativer når de mottar midler; benytte tilskuddet til bestemte formål eller la det inngå i den generelle driften. Om lag halvparten av idrettsrådene rapporterer at de gjør begge deler, 30 prosent sier tilskuddet går til generell drift, mens 20 prosent oppgir at midlene brukes til bestemte formål. Sammenlignet med svarene fra 2007 oppgir dermed totalt sett en større andel at midlene benyttes til bestemte formål (Figur 3-10).

Også gjennom dybdeintervjuene oppgir flere idrettslag at tilskuddet benyttes til bestemte formål. Flere peker imidlertid på at det er vanskelig å si akkurat hvordan midlene brukes da de går inn i «klubbkassen» uten at de øremerkes til noe bestemt. Mange opplyser derimot at de har klare oppfatninger om hvordan de ønsker å benytte midlene.

Figur 3-10: Hvordan LAM benyttes av idrettslagene

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslagene (2018) og IRIS (2007)

Når midlene går inn i det generelle driften er det krevende å peke på akkurat hvordan de brukes, selv om det bidrar til å styrke klubbens økonomiske situasjon. Idrettslagene ble likevel bedt om å oppgi hvordan de benytter midlene fordelt etter ulike formål (Figur 3-11 på neste side).

Treningsaktiviteter er det formålet flest lag oppgir at de bruker en stor andel av midlene på. Andelen har imidlertid falt noe siden 2007, da de ble stilt overfor samme spørsmålet. Videre ser vi at en betydelig andel peker på at tilskuddet benyttes til å redusere eller

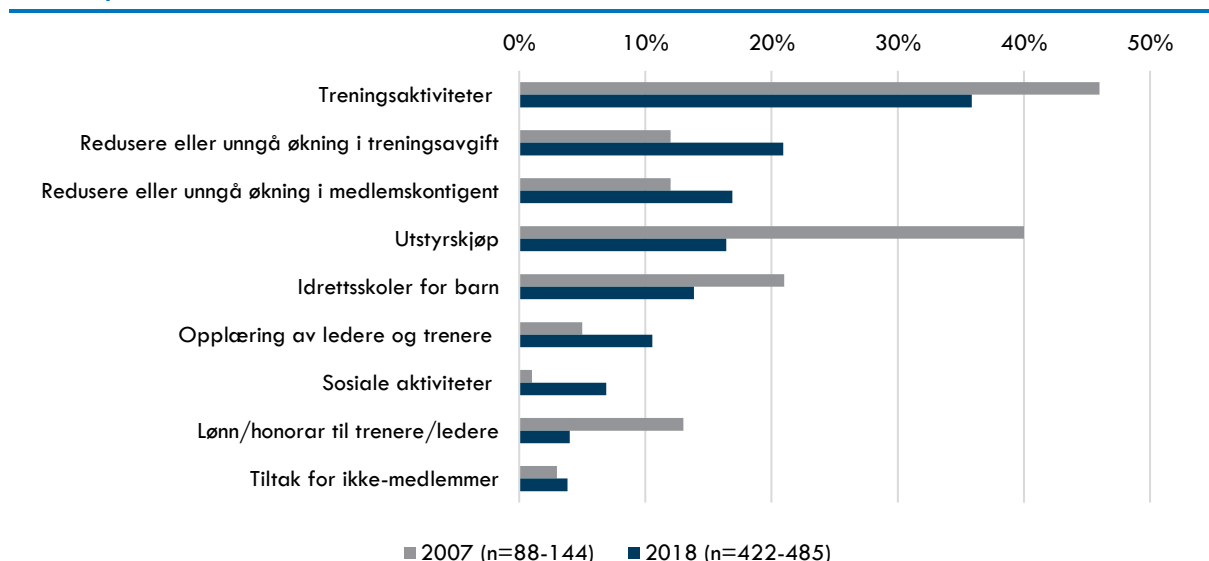
unngå økning i treningsavgifter og/eller medlemskontingenter. Dette er også et formål som er trukket frem som særlig viktig i dybdeintervjuene med idrettslagene. Sammenlignet med 2007 bruker en mindre andel av idrettslagene i dag tilskuddet til utstyrsjøp. Det er verdt å legge merke til at en liten andel peker på at midlene benyttes til tiltak for ikke-medlemmer. Dette var også tilfellet i 2007.

3.2.4 Samsvar med intensjoner og kriterier

Analysene viser at idrettslagene i mindre grad enn idrettsrådene kjenner til departementets retningslinjer for LAM-ordningen. Idrettslagene er imidlertid godt

kjent med kriteriene som idrettsrådene benytter i sin fordeling av midlene, og følger disse i stor grad i sin disponering av midlene. På samme måte som i idrettsrådene gjøres det vurderinger av prioritering mellom barn og ungdom basert på lokale variasjoner. Idrettslagene anvender midlene både til generell drift og til bestemte formål, og flere anvender midlene til bestemte formål enn i 2007. Formålene samsvarer godt med føringene som er gitt. Det er vår vurdering at idrettslagene anvender midlene på en slik måte at det støtter opp under målet og intensjonene og med ordningen.

Figur 3-11: Bruken av LAM etter formål, andel av idrettslagene som oppgir at de bruker en stor andel av midlene på ulike formål

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag og IRIS (2007)

3.3 Hvilke effekter av midlene observeres?

Dette spørsmålet handler om hvilke effekter som kan observeres langs de målene som er satt. Vurderingen av effekter er basert på egenrapportering fra idrettsrådene og idrettslagene. Vi ser så egenrapporteringen av effekter opp mot utviklingen i målene der dette er mulig.

Som nevnt skal tilskuddet i utgangspunktet virke slik at det bidrar til å tilrettelegge for aktivitet gjennom økt tilbud, lavere kostnader og styrket frivillighet. Slik tilrettelegging kan igjen gi høyere deltagelse gjennom at flere deltar eller at de samme deltar mer.

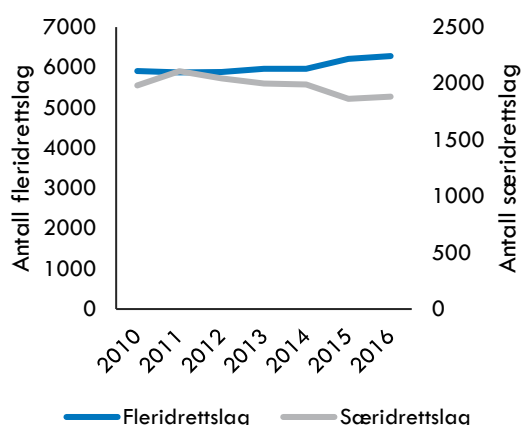
3.3.1 Aktivitetstilbud

Det er godt dokumentert at idrettstilbudet for barn har vært økende (Ingebrigtsen og Aspvik, 2010). Det er også dokumentert at barns aktiviteter i større grad

er knyttet til idrettslag enn det som er tilfelle for voksne (Vaage, 2015).

Utviklingen i antall idrettslag kan gi en indikasjon på hvordan aktivitetstilbudet i Norge utvikler seg over tid. Dersom man ser på utviklingen i antall idrettslag i perioden 2010 til 2016, har veksten vært relativ beskjeden. Antall fleridrettslag har økt fra 5 911 i 2010 til 6 281 i 2016 (+6,3%), mens antall sær-idrettslag falt fra 1 983 til 1 884 i samme periode (-5,0%). Denne utviklingen sier imidlertid ingenting om hvorvidt hvert enkelt idrettslag har utvidet sitt tilbud mot barn og unge.

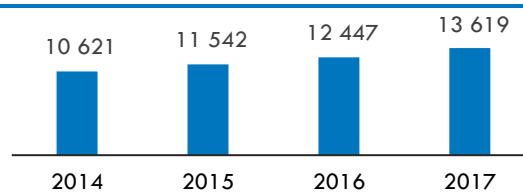
Figur 3-12: Utvikling i antall idrettslag* i Norge

Kilde: NIF (2016) *ordinære idrettslag, ekskl. bedriftsidrettslag

Kostnadsnivået i klubbene kan også gi en indikasjon på utviklingen i aktivitetstilbudet. Med data fra Lotteri- og stiftelsestilsynet har vi beregnet brutto driftskostnader basert på søknader om merverdiavgiftkompensasjon (Figur 3-13). Som det fremgår av figuren under har kostnadene økt om lag 30 prosent i perioden 2014-2017. Når vi justerer for antall klubber som har søkt om merverdiavgiftkompensasjon i det enkelte år er imidlertid veksten svært begrenset. Dataene gir således ingen klare indikasjoner på at aktivitetstilbudet har økt.

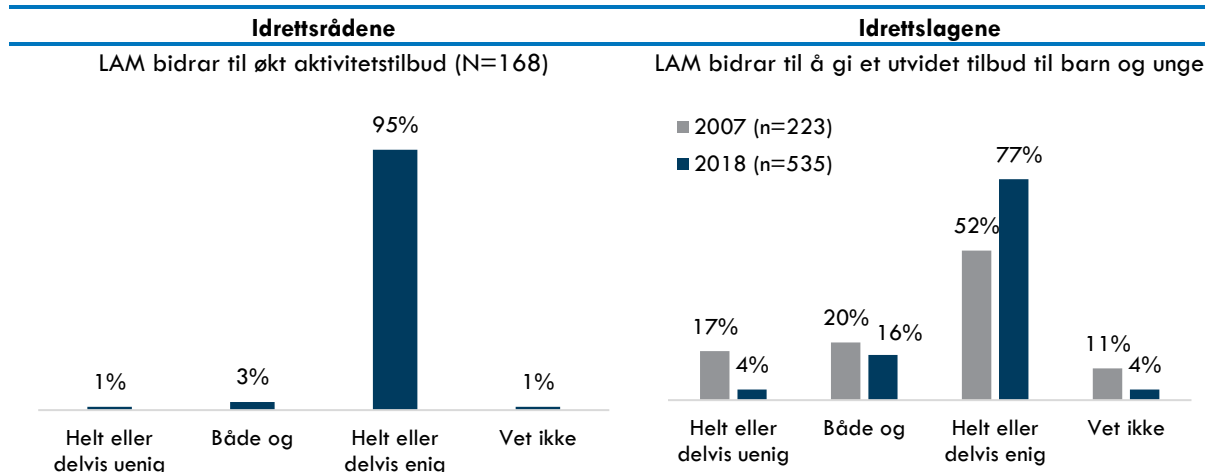
Figur 3-13: Utvikling i brutto driftskostnader for norske idrettslag, 2014-2017, millioner kroner

Datakilde: Lotteri- og stiftelsestilsynet. Merknad: Kostnadsberegningene er basert på søknader om merverdikompensasjon. Antall søknader påvirker de totale kostnadene.

Det finnes så langt vi vet lite dokumentasjon på hvorvidt idrettslagene har utvidet sitt tilbud rettet mot barn og unge. Vi støtter oss derfor på svarene fra spørreundersøkelsene. Både idrettsrådene og idrettslagene gir tilbakemelding om at LAM bidrar til økt aktivitetstilbud (Figur 3-14). Så mye som 95 prosent av idrettsrådene er enige i at LAM bidrar til økt aktivitetstilbud. Blant idrettslagene svarer en noe mindre andel at de er enige i denne påstanden (77%). Det er likevel en klar utvikling fra 2007 hvor bare halvparten av respondentene var enige i at LAM bidrar til å gi et utvidet tilbud.

Figur 3-14: Bidrar LAM til økt aktivitetstilbud?

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd og idrettslag (2018) og IRIS (2007)

Flere av idrettsrådene har pekt på at LAM er viktig for å sikre et mangfold i tilbudet. Et stort mangfold gjør at barn og unge får flere aktiviteter å velge mellom, samtidig som det øker sannsynligheten for at det finnes et tilbud for alle. Enkelte idrettsråd velger også å prioritere idretter som ikke treffer så mange (marginale idretter), nettopp for å sikre et mangfold. Dette bidrar igjen til å øke tilbudet til barn og unge.

Mange idrettsråd vektlegger også idrettskoler, og i noen grad nye idrettslige tilbud, ved tildeling av midler til lagene (jf. Tabell 2-1).

LAM bidrar til å opprettholde en høy aktivitet. Midlene bidrar til at man kan treffe nye medlemmer. Det bidrar til å kunne opprettholde et mangfold av aktiviteter, samt å holde kostnadene nede.

- Representant fra idrettsråd

Til tross for at antall idrettslag har vært relativt stabilt de siste årene, er det mye som tyder på at tilbudet rettet mot barn og unge har økt. Den høye organiseringsgraden (antall medlemmer som andel av målgruppen) blant yngre i Norge er blant annet en indikasjon på nettopp dette. Videre er det relativt entydige tilbakemeldinger fra idrettsrådene og idrettslagene på at LAM bidrar til å øke aktivitets-tilbudet.

Vi har i spørreundersøkelsen til idrettslagene stilt spørsmål om hva som er de viktigste hindringene for å gi et bedre tilbud.

Som i 2007 er tilgang på trenere og frivillige de viktigste hindringene. Mangel på passende anlegg, tilgang til eksisterende anlegg og mulighet for nye anlegg blir imidlertid fremhevet som større hindringer i 2018 enn i 2007. Dette kan tyde på at ordninger rettet mot anleggssituasjonen er viktige for å øke aktivitetsnivået ytterligere.

Tabell 3-1: Viktigste hindringer for å gi et bedre tilbud.⁸ (n=536 i 2018, n=253 i 2007)

Hindring	2007	2018
Mangel på trenere	1	1
Mangel på frivillige	2	2
Mangel på passende anlegg i nærmiljøet	4	3
Mangel på tilgang til eksisterende anlegg	9	4
Mangel på penger til anlegg	7	5
Mangel på penger	5	6
Mangel på engasjement	3	7
Mangel på penger til utstyr	11	8
Mangel på ledere	6	9
Andre grunner	8	10
Vanskelig forhold til det offentlige	12	11
Høy turnover	10	12
Mangel på kunnskap	13	13
Vanskelig forhold til særforbund/NIF	14	14
Vanskelig forhold til særkrets/idrettskrets	15	15

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018) og IRIS (2007).

3.3.2 Kostnader

Kostnadene forbundet med å delta i organisert idrett har for mange betydning for muligheten for deltagelse. Det generelle mediebildet de siste årene gir grunn til å tro at kostnadene ved deltagelse i idretten er økende. Samtidig finnes det så vidt vi vet få gode studier av kostnader knyttet til idrettsdeltagelse, og ikke minst studier av endringer i kostnadene mangler.

NFF gjennomførte i 2017 en undersøkelse av hva det kostet med barne- og ungdomsfotball i 2011 og 2017 (NFF). De konkluderer med at fotball fortsatt er en rimelig idrett sammenlignet med andre idretter, men at det er markant dreining mot dyrere treningsavgifter i løpet av perioden.

Nettavisen dinside.no har også undersøkt kostnadsnivået i barnefotballen og finner at det er store forskjeller mellom barn og ungdom, samt mellom ulike klubber (Dinside.no, 2017). For barn varierte den

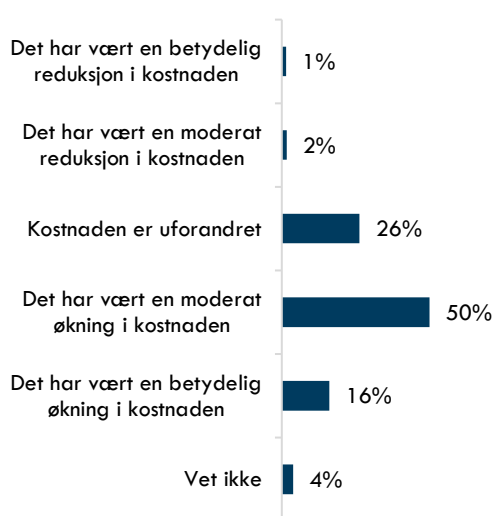
⁸ Respondentene ble bedt om å krysse av for de 3 viktigste hindringene for å gi et bedre tilbud til sine medlemmer. Tabellen over viser hvilke hindringer som er nevnt av flest respondenter i 2007 og i 2018. Eks: «Mangel på ledere»

ble i gjennomsnitt oppgitt som den 6. største hindringen for å kunne gi et bedre tilbud i 2007, mens denne hindringen var den 9. viktigste i 2018.

totale brukerbetalingen per år (medlemskontingent + treningsavgift) mellom 1 075 kroner i den billigste klubben, til 4 100 kroner i den dyreste (av totalt 9 klubber). For ungdom varierte kostnaden fra 2 300 til 6 500 kroner per år.⁹

Basert på selvrappporteringen til idrettslagene er det grunn til å tro at kostnadene ved å drive barne- og ungdomsidrett har økt de siste årene. Halvparten av respondentene svarer at det har vært en moderat økning i kostnadene, mens 16 prosent oppgir at kostnadsøkningen har vært betydelig. Kun 26 prosent svarer at kostnadene har vært uforandret.

Figur 3-15: Utvikling i kostnad ved å bedrive barne- og ungdomsidrett siste 5 år (n=537)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018). *Avrunding gjør at søylene ikke summerer seg til 100 prosent

En viktig målsetning for LAM-ordningen er å holde kostnadene for barn og ungdom som driver idrett nede. Dette betyr ikke nødvendigvis at målet er å redusere kostnadene, men at målet er en lavere kostnadsvekst enn hva som ville vært tilfellet uten tilskuddet. Kostnadene forbundet med å drive organisert idrett omfatter både medlems- og treningsavgifter, men også kostnader til utstyr, deltagelse på turneringer osv. Gjennom å gi

idrettslagene et årlig tilskudd kan man bidra til at en mindre andel av lagets utgifter må dekkes av medlemmene.

Både idrettsrådene og idrettslagene er enige i at LAM bidrar til å holde kostandene nede (

Figur 3-16). Av idrettsrådene svarer 88 prosent at dette er tilfellet, mens 71 prosent av idrettslagene sier seg helt eller delvis enig. Svært få er uenige i påstanden om at LAM bidrar til å holde kostnaden nede, men dette kan også ha sammenheng med at en andel av respondentene har svart strategisk på spørsmålet om LAMs betydning for kostnadsutviklingen.

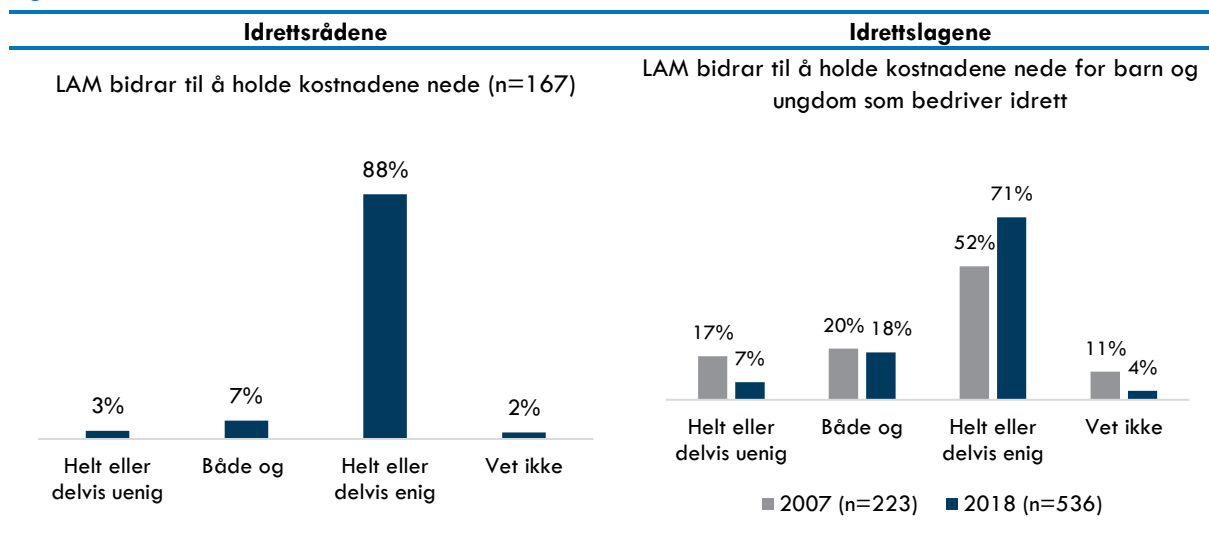
Også i intervjuene er viktigheten av LAM for å redusere egenbetalingen i idretten trukket frem. Enkelte idrettsråd og idrettslag peker på at det er spesielt viktig for idrettslag i områder som er mindre velstående, hvor foreldrene er svakere stilt økonomisk. Samtidig peker flere på at tilskuddet har liten betydning i områder hvor det bor mange med høy betalingsevne. Enkelte peker også på at tilskuddet er for lite til å ha noe betydning for kostnaden.

Synes ordningen med LAM midler er fantastisk for vårt idrettslag, det holder kontingentene nede og gjør tilbudet lettere for flere å ha råd til. I tillegg bruker vårt idrettslag det meste av midlene til spillerne for reiser til turneringer, samt alle lokale turneringer for aldersnivå opptil 19 år. Uten midlene ville det blitt betydelig vanskeligere å drive vår klubb.

- Representant fra idrettslag

⁹ Vi er også kjent med tilfeller hvor kostnaden ved å bedrive barne- og ungdomsfotball er langt høyere enn 6 500 kr.

Figur 3-16: Bidrar LAM til å holde kostnadene nede?

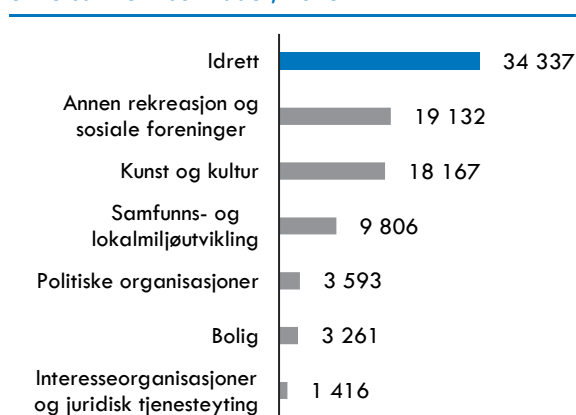
Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd og idrettslag (2018)

3.3.3 Frivillighet

Den frivillige innsatsen innenfor idrettsområdet i Norge har lenge stått sterkt. Idretten er området med desidert mest dugnadsinnsats ifølge tall fra Statistisk sentralbyrås satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner (Figur 3-17). Idrett alene hadde i 2015 i overkant av 34 000 frivillige årsverk, noe som utgjorde om lag 23 prosent av alle frivillige årsverk.

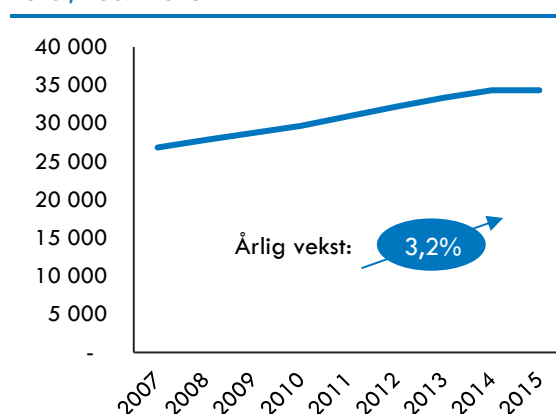
Også når vi ser på den frivillige innsatsen nasjonalt over tid har det vært en betydelig vekst siden 2007 (Figur 3-18). Antall frivillige årsverk har økt fra om lag 26 000 til over 34 000 i perioden 2007-2015, noe som tilsvarer en årlig vekst på 3,2 prosent.

Figur 3-17: Årsverk (ulønnede) til frivillighet* for ulike samfunnsområder, 2015

Kilde: SSB. *Med frivillighet menes medlemskap eller deltagelse og bidrag av tid og penger som ikke er påbudt, lovpålagt eller obligatorisk.

Figur 3-18: Årsverk til frivillighet* i idretten og årlig vekst, 2007-2015

Kilde: SSB. *Med frivillighet menes medlemskap eller deltagelse og bidrag av tid og penger som ikke er påbudt, lovpålagt eller obligatorisk.

I løpet av de siste 10 – 20 årene har det skjedd en rekke endringer i sivilsamfunnet og tilknytningen til frivillige organisasjoner (Gulbrandsen og Ødegård, 2011). Samtidig som velstanden har økt har preferansene til de som yter frivillig innsats endret seg. Dette påvirker idrettslagenes evne til å rekruttere frivillig innsats. Både idrettsrådene og idrettslagene rapporterer også at det har blitt vanskeligere å rekruttere frivillige til verv og delta på dugnad de siste årene. 72 prosent av idrettsrådene og 61 prosent av idrettslagene oppgir at det har blitt moderat eller betydelig vanskeligere å rekruttere frivillige til verv og dugnad. Som illustrert i Figur 3-18 har idretten imidlertid klart å opprettholde veksten i den frivillige innsatsen.

Gjennom intervjuene og spørreundersøkelsen er det flere som peker på at LAM er et viktig tilskudd for å stimulere til økt frivillighet. Det trekkes blant annet

frem at oppgavene de frivillige gjør har endret seg grunnet bedre økonomi i lagene og stabile rammevilkår. Flere respondenter mener det er lettere å rekruttere frivillige til oppgaver knyttet til selve idretten enn annet dugnadsarbeid som kakesalg og innsamlingsaksjoner til idrettslaget. Eksempelvis ble følgende innspill gitt av ett av idrettslagene:

Økt tilskudd av LAM midler gir mer rom for å konsentrere seg mer om selve idretten eller treningen. Dette grunnet at ressurser til bruk på dugnadsinnsats flyttes mer til trening og utøverne får mer konsentrert seg om selve treningen.

- Representant fra idrettslag

Flere idrettsråd peker også på den samme trenden.

Økningen i LAM har vært med å styrke frivilligheten. Folk engasjerer seg – de vet de slipper å bare stå på dugnad etc.

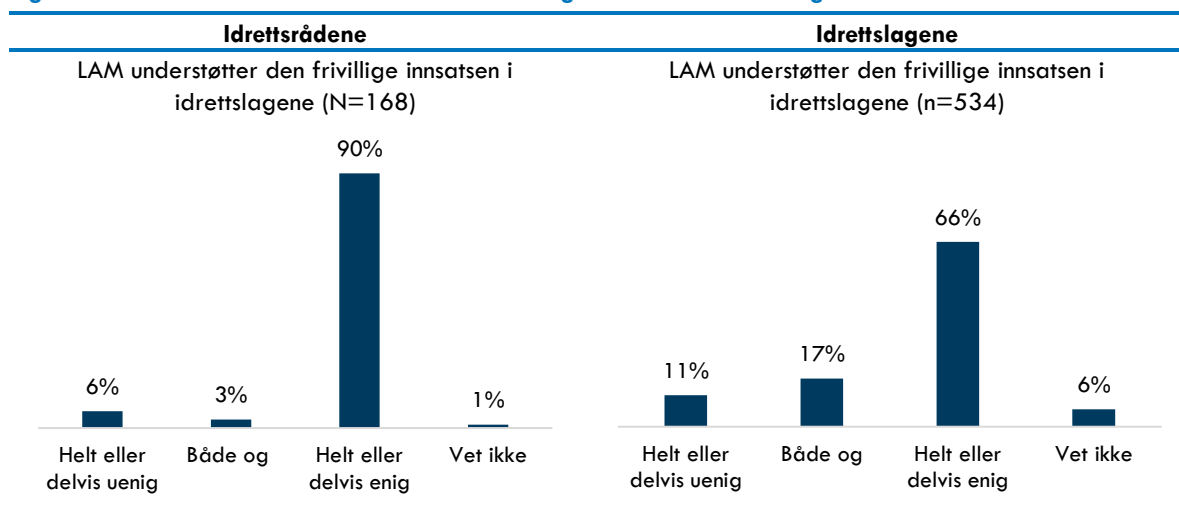
- Representant fra idrettsråd

I spørreundersøkelsen oppgir 90 prosent av idrettsrådene at LAM bidrar til å understøtte den frivillige innsatsen i idrettslagene (Figur 3-19). 66 prosent av idrettslagene sier seg enige i denne påstanden. Det er også en vridning fra 2007 hvor en lavere andel av idrettslagene var enig i at LAM gjorde det lettere å engasjere frivillige i idrett. Andelen som svarte at LAM gjør det lettere å engasjere frivillige økte fra 7 prosent i 2007 til 42 prosent i 2018.

Vi som liten klubb er svært takknemlig for ordningen. Det frigjør mye tid for de som stiller opp frivillig, slik at vi kan fokusere på ett godt tilbud til de medlemmene vi har, og rekruttering av nye medlemmer:-)

- Representant fra idrettslag

Figur 3-19: Bidrar LAM til å understøtte den frivillige innsatsen i idrettslagene?

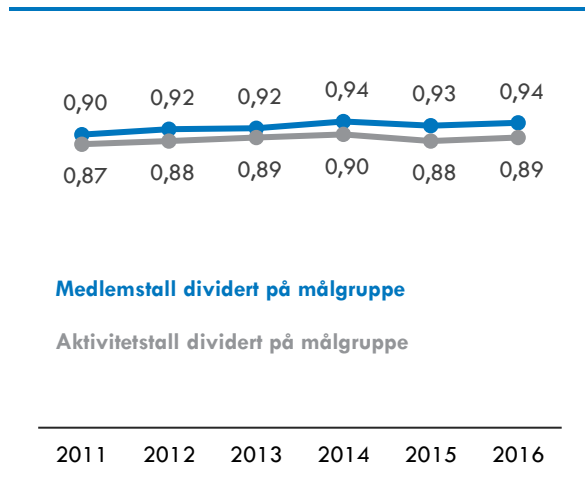
Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd og idrettslag (2018)

3.3.4 Aktivitet og deltagelse

Idrettsdeltagelsen blant barn og unge i Norge er høy. Stadig større satsing og tilrettelegging for barn av stadig lavere alder har medført en jevn, kontinuerlig økning i deltagelse gjennom mange år (Hammer, 2017). På nasjonalt nivå er deltagelsen høyere blant gutter enn jenter, samt høyere blant barn enn ungdom.

Data fra NIFs Nøkkeltalsrapport (NIF, 2017) viser at en betydelig andel av barn og unge i Norge deltar i idretten (Figur 3-20). Forholdet mellom målgruppen og antall medlemmer har økt fra 0,90 i 2011 til 0,94 i 2016. Raten er noe høyere for barn enn for ungdom. I denne perioden har veksten vært høyere for jenter enn for gutter. Også aktivitetstallene viser noe vekst, fra 0,87 til 0,89.

Figur 3-20: Utvikling i medlemstall og aktivitetstall i forhold til målgruppen (6-19 år), begge kjønn, 2011-2016

Kilde: NIF (2017) og SSB

Økt deltagelse kan i hovedsak skje på to måter; For det første kan nye barn og unge begynne med organisert idrett (idretten omfatter flere). For det andre kan de som allerede deltar i idretten delta mer enn hva de tidligere har gjort. Begge former for økt deltagelse er et mål med ordningen med lokale aktivitetsmidler.

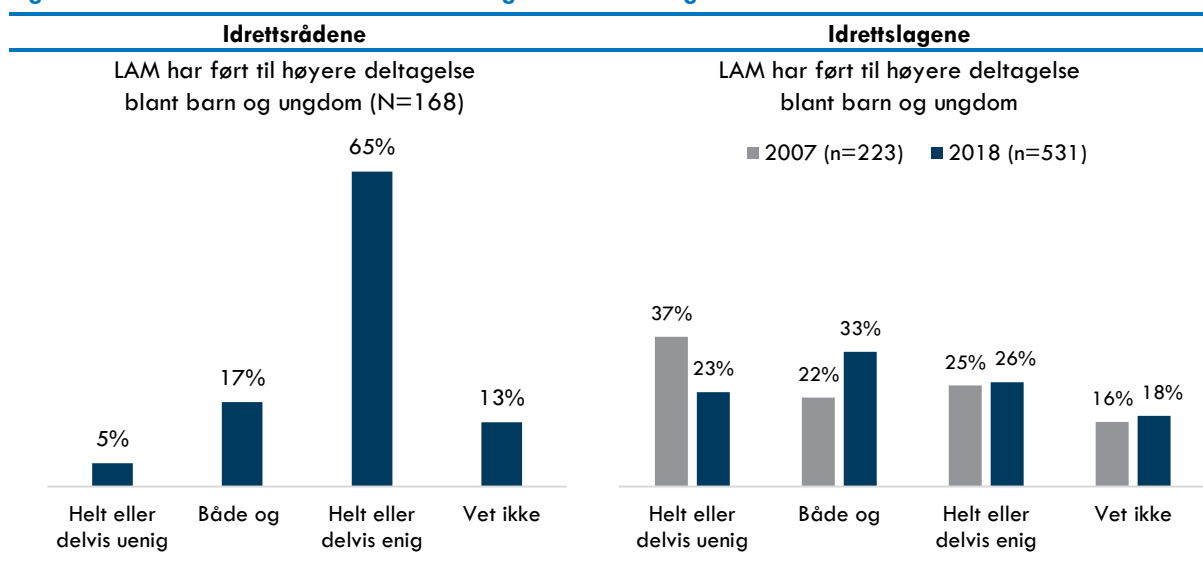
Økt deltagelse kan være et resultat av ulike forhold. Et bedre aktivitetstilbud, reduserte kostnader og økt frivillighet er alle effekter som kan resultere i økt deltagelse. Som diskutert tidligere er det mye som tyder på at LAM har hatt positiv effekt på disse tre forholdene.

En stor andel (65%) av idrettsrådene sier seg helt eller delvis enig i at LAM har ført til høyere deltagelse blant barn og ungdom (Figur 3-21). Av idrettslagene er det 33 prosent som er helt eller delvis enig i dette, og ytterligere 26 prosent som sier både og. 23 prosent svarer de er helt eller delvis uenig. Sammenlignet med 2007 er andelen som er helt eller delvis uenig i denne påstanden betydelig redusert.

Det kan være flere forklaringer på forskjellene i svarene mellom idrettsrådene og idrettslagene. Blant annet har respondentene i idrettsrådene trolig en bredere oversikt over virkningen av LAM, da de har kjennskap til forhold i flere klubber. Gjennom intervjuene blir det pekt på at LAM vil kunne ha virkning på deltagelsen for noen klubber, mens på andre er effekten begrenset. Det er blitt pekt på at særlig klubber i lavinntektsområder vil LAM bidra til økt deltagelse, blant annet fordi det sikrer et tilbud og holder kostnadene nede. Det kan også være slik at økt deltagelse tolkes som at flere engasjeres, ikke at tilbudet øker til de som allerede er engasjert. Som vi så i Figur 3-20 er andelen medlemmer i målgruppen relativt stabilt og høyt. Slik sett er det krevende å løfte deltagelsen enda høyere. Selv om omfanget av LAM har økt mye siden 2013, observerer vi ingen virkninger på antall barne- og ungdomsmedlemmer. Det er den samme trenden før og etter 2013. Vi har tidligere sett at idrettslagene prioriterer idrettskoler og til en viss grad tiltak for ikke-medlemmer. Dette er tiltak som potensielt kan øke deltagelsen målt i nye engasjement.

Det er likevel denne effekten både idrettsrådene og idrettslagene er mest usikre på av de effektene tilskuddet er ment å gi.

Figur 3-21: Bidrar LAM til å understøtte deltagelsen i idrettslagene?

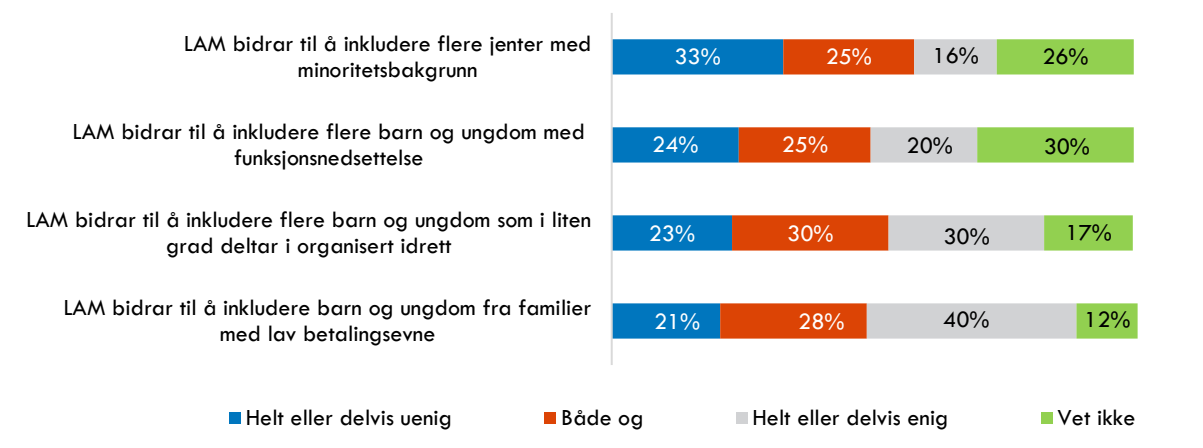
Kilde: Spørreundersøkelse til idrettsråd og idrettslag (2018) og IRIS (2007)

Økt deltagelse og inkludering av særskilte grupper er et av målene ved LAM-ordningen. Som beskrevet tidligere svarer flere av idrettsrådene at de vektlegger særskilte grupper ved tildeling av midlene. Idrettslagene rapporterer også at LAM bidrar til inkludering av særskilte grupper (se Figur 3-22).

Av figuren fremgår det at 16 prosent av de spurte idrettslagene svarer at de er helt eller delvis enige i at midlene bidrar til inkludering av jenter med

minoritetsbakgrunn, mens i overkant av 20 prosent oppgir det samme for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, de som i liten grad deltar og de fra familier med lav betalingsevne. Også i intervjuene trekker enkelte idrettslag frem at denne gruppen prioriteres. Flere pekte også på at det var vanskelig å vurdere sammenhengen mellom midlene og inkludering av særskilte grupper, men at det trolig var noen effekter for enkelte lag.

Figur 3-22: Inkludering av særskilte grupper (n=569 – 575)

Kilde: Spørreundersøkelse til idrettslag (2018)

3.4 Innfris målene?

Vi har i kapittel 3.3 sett på hvilke effekter LAM oppfattes å gi, samt sett disse relativt til utviklingen i effektmålene. Det siste evalueringsspørsmålet handler om hvorvidt effektene tilsier at målene med ordningen er nådd.

Idrettsrådene og idrettslagene opplever at LAM i stor grad bidrar til økt aktivitetstilbud. Sammenlignet med 2007 er det en høyere andel av idrettslagene som oppgir at LAM bidrar til å gi et utvidet tilbud til barn og unge. Idrettsrådene vektlegger i stor grad idretts-skoler som tildelingskriterium og i noen grad nye idrettslige tilbud. Dette indikerer også at bredde i aktivitetstilbudet vektlegges. Idrettslagene rapporterer også at de bruker en god del av midlene på treningsaktiviteter, utstyrskjøp og trenere, noe som også er faktorer som bygger oppunder et økt aktivitetstilbud. At midlene også tildeles et bredt spekter av idretter, samt mange små idretter, tilsier at de særlig bidrar til bredde i tilbudet.

Tidligere studier og informasjon om bruttokostnader sannsynliggjør at aktivitetstilbud øker. Måleparameteren utvikler seg derfor positivt. Basert på tilbake-meldingene i spørreundersøkelsene og intervjuene i evalueringen mener vi det er grunn til å si at LAM bidrar til økt aktivitetstilbud hos de idrettslagene som

mottar midlene. Det vil si at midlene bidrar til mål-oppnåelse langs denne parameteren.

Både idrettsrådene og idrettslagene opplever at LAM bidrar til å holde kostnadsnivået nede. En ganske stor andel av idrettslagene oppgir at de bruker midlene til å redusere eller unngå økning i treningsavgiftene og medlemsavgiftene. Andelen er også større enn i 2007. Det finnes ingen datakilder som belyser utviklingen i kostnader på en god måte. Likevel vet vi at kostnadsnivået i idretten øker. 66 prosent av idretts-lagene i spørreundersøkelsen oppgir at det har vært en moderat eller betydelig økning i kostnadene siste fem år. Debatten omkring kostnadsnivået i barne- og ungdomsidretten i media gjenspeiler også dette. I intervjuene med idrettslagene har vi vektlagt å få frem deres vurdering av betydningen av midlene for kostnadsnivået. De oppgir at et bortfall av LAM sannsynligvis vil resultere i at de må øke egen-betalingene, jobbe mer dugnad eller redusere tilbudet. Samlet sett er det derfor vår vurdering at bortfall av LAM vil bidra til at kostnadene ved å delta i idrett vil øke fra dagens nivå. Det vil si at midlene bidrar til måloppnåelse også langs denne para-meteren. Kostnadsutfordringer i idretten kan imidlertid ikke løses av LAM alene.

Idrettsrådene og idrettslagene opplever at LAM understøtter den frivillige innsatsen i idrettslagene. De mener samtidig at det har blitt vanskeligere å

rekruttere frivillige og at viljen til å engasjere seg i frivillig arbeid har gått ned. Gjennom intervjuene har vi vektlagt idrettslagenes vurdering av betydningen av LAM for dette formålet. De oppgir at et bortfall av LAM vil føre til et redusert tilbud og/eller en økning i egenbetalingene for å opprettholde nivået. Den frivillige innsatsen i idretten (målt i årsverk) økte ifølge nasjonale tall med 3,2 prosent fra 2007 til 2015, men har flatet ut de siste årene. Samlet sett er det vår vurdering at LAM bidrar til å understøtte den frivillige innsatsen, og at midlene bidrar til at innsatsen kan konsentreres mer om idrettslig aktivitet. Det vil si at midlene også bidrar til måloppnåelse langs denne parameteren.

Idrettsrådene og idrettslagene er mindre sikre på at midlene bidrar til måloppnåelse ved at deltagelsen øker, selv om tilbakemeldingene er positive. Sammenlignet med 2007 er det også en markert lavere andel som ikke tror midlene fører til økt deltagelse. Generelt er deltagelsen av barn og unge i idretten meget høy, målt i antall medlemskap og aktivitet. Andelen har også vært svakt stigende de siste årene. Forholdet mellom målgruppen og antall medlemmer i idrettslag har økt fra 0,90 i 2011 til 0,94 i 2016. Selv om dette ikke er unike medlemmer, er det grunn til å tro at tallet er høyt. Andelen er høyest blant barn, og høyest blant gutter, men veksten er størst blant jenter. Med dette utgangspunktet er det svært krevende å øke deltagelsen ytterligere, og det er også et spørsmål om det er realistisk uten særskilte tiltak. Når det er sagt kan det være at LAM bidrar til at flere holdes inne i idretten, særlig ved at bredden i tilbudet stimuleres.

Selv om ikke deltagelsen øker vesentlig, kan likevel LAM bidra til at tilbud opprettholdes og er tilgjengelig for flere sammenlignet med en situasjon uten LAM. Vi ser også at idrettslagene til en viss grad prioriterer særskilte grupper, som antas å ha en lavere deltagelsesgrad. Sett i lys av at LAM har doblet seg siden 2013, at idrettslagene mottar økte tilskudd og at idretten i hovedsak vurderer midlene som positive for deltagelsen, er det vår samlede vurdering at LAM stimulerer deltagelsen. Det vil si at midlene sannsynligvis også bidrar til måloppnåelse langs denne parameteren, selv om tilbakemeldingen fra idretten ikke er like entydig på dette området.

LAM-midler er et fantastisk tiltak for idrettslagene vi har her i Norge, og det er særskilt nødvendig for at det skal kunne drives videre. Idrett blir dyrere for hvert år, kontingentsatser øker samt utstyr m.m. Enda høyere økning i LAM-midler vil kunne påvirke idrettslag positivt slik at tilbudene fortsatt kan opprettholdes og idretten er i fokus. I dagens samfunn hvor det digitale samfunnet holder på og ta over, er idrett viktigere enn noensinne.

- Representant fra idrettslag

4. Samlet vurdering og anbefaling

I kapittel 2 og 3 har vi analysert hvordan tilskuddsordningen fungerer, hvordan midlene tildeles og benyttes, hvilke effekter idrettslagene opplever at midlene gir samt hvordan dette antas å bidra til måloppnåelse.

I dette kapitlet gir vi en samlet oppsummering, vurdering av behov for endringer og anbefaling basert på de gjennomførte analysene. Som en del av den samlede vurderingen belyser vi også egenskaper ved varianter av dagens innretning av ordningen.

4.1 Samlet vurdering

Det er vår vurdering av LAM-ordningen fungerer på en veldig god måte, og at effektene av midlene i hovedsak tilsier god måloppnåelse.

4.1.1 Målet om effektiv forvaltning innfris

De lokale aktivitetsmidlene når ut til idretten. Idrettsrådene kjenner og følger i stor grad intensjonene med samt retningslinjene og anbefalingen for ordningen, og tildeler midlene til idrettslagene i tråd med dette. Ressursbruken knyttet til LAM-ordningen er svært lav tatt i betraktning at den involverer et stort antall idrettsråd og idrettslag, og sammenlignet med andre statlige tilskuddsordninger.

Det er derfor vår samlede vurdering at forvaltningen av ordningen er effektiv i betydningen; midlene når ut til de riktige mottakerne, tildeles i tråd med intensjonene og retningslinjene og på en ressurs-effektiv måte. Det er et mål at ordningen skal være ubyråkratisk og generere minst mulig ressursbruk. Det er vår vurdering at dette målet innfris.

4.1.2 Idrettsrådene og idrettslagene rapporterer effekter som i hovedsak tilsier god måloppnåelse

LAM betyr i «makro» mye for idrettslagene. På det lokale nivået betyr også midlene mye for hvert lag. Med et stabilt antall lag og mer enn en dobling i midlene, innebærer dette at lagene i gjennomsnitt mottar høyere beløp. Midlene synes å bety mest for de minste, noe som er forventet. For noen er midlene «for små» til at de utgjør en vesentlig forskjell. Denne andelen er imidlertid lavere enn ved forrige evaluering i 2007, noe som indikerer at betydningen av midlene øker. Midlene synes også å bety mest for mindre idretter. Samlet sett gir stor betydning av midlene et godt grunnlag for å gi effekter.

Analysene viser også at idrettslagene benytter midlene slik at de understøtter formålene med ordningen; særlig det å øke aktivitetstilbudet og å holde kostnadene ved deltagelse nede. Sammenlignet med forrige evaluering i 2007, er det en vridning mot

at en høyere andel av midlene anvendes til bestemte formål i idrettslagene. Formålene er i overensstemmelse med målene for ordningen. Dette tilsier at bruken av midlene bygger opp under effekter og måloppnåelse.

Idrettsrådene og idrettslagene opplever også selv at LAM i stor grad bidrar til økt aktivitetstilbud, til å holde kostnadene ved idrett og aktivitet nede samt til å underbygge den frivillige innsatsen. Ordningen synes å gi god måloppnåelse langs disse målene. Idrettsrådene og idrettslagene er til sammenligning mindre sikre på at midlene bidrar til måloppnåelse ved at deltagelsen øker, selv om de også i hovedsak mener det er en positiv virkning. Deltagelsen i idrett i målgruppene for ordningen er allerede høy, og det er krevende å øke denne ytterligere. Idrettslagene legger noe vekt på å frembringe nye tilbud og inkludere nye grupper. Dette gir igjen positiv effekt på deltagelsen. At midlene benyttes til treningsaktiviteter og til å holde kostnader ved å drive idrett og aktivitet nede, er også positivt for deltagelsen. Det er derfor stor grunn til å tro at LAM bidrar til å holde deltagelsen oppe, og til dels øke denne.

4.2 Anbefaling

LAM-ordningen er en vellykket ordning som får veldig gode tilbakemeldinger fra idretten. Evalueringen viser at ordningen forvaltes på en god måte og gir gode resultater. Generelt er det derfor vår anbefaling at det ikke bør gjøres vesentlige endringer i ordningen.

4.2.1 Er det behov for endring?

Et behov for endring motiveres normalt av et ønske om høyere måloppnåelse. Det er særlig det forholdet at tilskuddet av noen oppfattes som for lite til å gi effekt, og tilbakemeldingen på effekt på deltagelse som kan danne grunnlag for eventuelle endringer. Når det gjelder at LAM for noen oppfattes som for små, er det noen idrettslag som spiller inn at det bør være en større grad av omfordeling mellom store og små lag, og store og små idretter. Det er også dette hensynet som spiller inn i de idrettsrådene som praktiserer en form for grunnbeløp.

En bør øke tilskuddet til små idrettslag/marginale idretter, redusere til store idrettslag/idretter med betydelig inntekt gjennom andre kanaler

- Representant fra idrettslag

Når det gjelder måloppnåelse, er det noen idrettslag som trekker frem at det i fordelingen burde være høyere vekt på aktive medlemmer gjennom hele året, mer vekt på tiltak til ikke-medlemmer, en større andel prosjektmidler til søknad og også mer behovsprøvet fordeling. Disse synspunktene reflekterer i noen grad et økt ønske om styring av midlene.

Bør opprettholde ordning med å søke der det redegjøres for behov. Flat utdeling basert på medlemstall for å spare administrasjon vil kunne medføre at enkelte foreninger med liten/ingen aktivitet vil motta stønad som sannsynligvis trengs mer andre steder. Begrunnede søknader med konkret vurdering av tildelinger synes mest hensiktsmessig

- Representant fra idrettslag

Vi oppfatter at det er rom for denne typen tilpasninger innenfor dagens retningslinjer og anbefalinger. Denne typen tilpasninger praktiseres også i en rekke idrettsråd. Endringer må i så fall implementeres sentralt.

4.2.2 Hva er fordeler og ulemper ved ulike modeller?

Dagens modell er i første ledd «rettighetsbasert», det vil si at alle barn og ungdom får en lik sats. I andre ledd følger modellen i stor grad medlemstall, men det er tilpasningsmuligheter lokalt. Dette gir en lite ressurskrevende ordning. Ordningen treffer «alle», men forfordeler til en viss grad medlemsbasert aktivitet. Den er i mindre grad egnet til å treffe «problemområder». Det betyr at en mer rett fordelingsmodell i teorien vil gi bedre effekt på marginen.

Det kan tenkes andre modeller for fordeling av tilskuddet. Ulike fordelingsmodeller vil i forskjellig grad tilfredsstille viktige kriterier ved en modell. Ulike kriterier for en fordelingsmodell kan være:

- Modellen bør gi riktige incentiver. Det vil si stimulere ønskede aktiviteter.
- Modellen bør søke å treffe behovene der de er størst, det vil si gi støtte til de som trenger det mest.
- Modellen bør være «rettferdig» i betydning at like behov støttes likt.

- Modellen bør være enkel å administrere og forståelig for de som eventuelt søker om støtte.

En modell som ivaretar alle relevante forhold er vanskelig å lage. Generelt sett gjelder at treffsikkerhet i en fordelingsmodell må avveies mot enkelhet.

- Treffsikkerhet innebærer at betalingsmodellen fanger opp alle forhold som er relevante for å vurdere fordelingen, for eksempel at den hensyntar forskjeller i størrelse, forskjeller i behov samtidig som den gir riktige incentiver til å drive riktige aktiviteter.
- Enkelthet innebærer at modellen skal være enkel å praktisere, det vil si ikke kreve store administrative ressurser hverken hos tildeler eller hos mottaker og at modellen skal være mulig å forstå.

Jo mer skreddersydd en fordelingsmodell er for å reflektere alle forhold, jo mer kompleks vil den være å administrere. Målet er å finne en modell som gir gode og riktige incentiver på en slik måte at den heller ikke blir administrativt krevende.

En modell med sentral fordeling med fast grunnbeløp vil innebære en omfordeling fra store til små kommuner og idrettslag. Dette gir ikke nødvendigvis bruk til riktigere formål, men kan på marginen treffe bedre der behovet for økonomisk støtte er størst. Sammenlignet med dagens modell, vil den være «mindre rettferdig» all den tid barn behandles ulikt. Den kan også virke uheldig på idrettslagsstrukturen all den tid den vil virke negativt på sammenslåinger, der dette ellers er positivt. En modell med sentral fordeling med grunnbeløp, vil også kreve mer administrasjon.

En modell med sentral styring av forholdet mellom prosjektmidler og tildelte midler kan innebære at idrettsrådene i større grad må styre hvilke aktiviteter idrettslagene skal utføre i henhold til definerte krav. Dette kan bidra til å målrette bruken mot de områdene som oppleves å gi høy nytte. En styrke ved modellen er at den som dagens modell er enkel og fleksibel, men den vil medføre høyere administrasjonskostnader knyttet til søknader og søknadsbehandling. Sammenlignet med dagens modell vil den være mindre forutsigbar, og den vil kunne oppleves som urettferdig for enkelte da den i større grad er subjektiv. Den prioriterer også idrettslag som er godt trent i å skrive slike søknader, noe som kan oppleves som urettferdig.

Sterkere krav til styring, behovsprøving eller rapportering vil generere høyere ressursbruk i forvaltningen. Det er derfor en avveining mellom økt styring og kostnader forbundet med administrasjon, avhengig av hvordan dette gjøres.

4.2.3 Anbefaling

Vi anbefaler at de gjeldende prinsippene for og innretningen av LAM-ordningen videreføres. Vi mener at dagens modell fungerer godt. Hensikten med dagens innretning er at LAM skal være en ren driftsstøtte til idrettslagene, under visse føringer om fordeling og bruk. Disse føringene legges i stor grad til grunn både i idrettsrådene og idrettslagene, og midlene gir resultater.

Vi opplever at frihetsgradene for tilpasninger lokalt i idrettsrådene er såpass store, og at de innspillene som er synliggjort i evalueringen i praksis kan ivaretas innenfor gjeldende regime. Det synes lite hensiktsmessig å overstyre dette med sentrale krav som gir

sterkere føringer for disponeringen av midlene. Høy grad av lokale tilpasningsmulighet ivaretar også at det er variasjoner i behov og ønsker på tvers av kommuner og idrettslag. Evalueringen viser at det er svært lite støy rundt fordelingen av midlene fra idrettsrådene. Et eventuelt ønske om sterkere tilpasning bør eventuelt løses mellom idrettsrådene og idrettslagene lokalt.

Dersom departementet ønsker en sterkere fokus på målet om økt deltagelse, kan det vurderes om retningslinjene kan tydeliggjøre målet om å engasjere flere barn og unge i idretten. Som en del av dette kan det vurderes om formålet med ordningen i sterkere grad skal kommuniseres til idrettslagene.

5. Referanser

Dinside.no, 2017. *Dette koster barneidrett*, Oslo: Dinside.

Folkestad m.fl., 2015. *Frivillig innsats i Noreg 1998-2014: Kva kjenneteikner dei frivillige og kva har endra seg?*. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillighet .

Gulbrandsen og Ødegård, 2011. *Frivillige organisasjoner i en ny tid*. s.l.:Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Hammer, T. M., 2017. *Fysisk aktivitet og idrettsdeltagelse blant barn og unge - En gjennomgang av norske studier*, Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.

IRIS, 2007. *Konsolidert tilskuddsordning. Oppfølgende evaluering av Kultur- og kirkedepartementets tilskuddsordning til lokale idrettslag.*, Stavanger : International Research Institute of Stavanger - Rapport IRIS - 2007/081.

NIF, 2017. *Norsk idretts nøkkeltall 2016*, Oslo: Norges idrettsforbund.

NIF, 2018. www.idrettsforbundet.no. [Internett]
Available at:
<https://www.idrettsforbundet.no/klubbguiden/stotteordninger/lokale-aktivitetsmidler-lam/>
[Funnet 30 Juli 2018].

Opedal, S., Berg, C. & Rommetvedt, H., 2003. *De lokale aktivitetsmidlene til idretten - bruk og virkninger*, Stavanger: Rogalandsforskning - Rapport RF - 2004/224.

6. Vedlegg

6.1 Spørreundersøkelse til idrettsråd

På vegne av Kulturdepartementet gjennomfører Oslo Economics en evaluering av ordningen med lokale aktivitetsmidler (LAM). Lokale aktivitetsmidler (LAM) er en tilskuddsordning fra Kulturdepartementet (KUD) spesifikt rettet mot lokale lag og foreninger som driver idrett og fysisk aktivitet for barn og ungdom. Departementet ønsker å se nærmere på hvilke effekter tilskuddet til lokale lag og foreninger gir, og i hvilken grad tilskuddet bidrar til å realisere målene med ordningen med lokale aktivitetsmidler (LAM). I den forbindelse gjennomfører Oslo Economics en spørreundersøkelse rettet mot alle idrettsråd og idrettslag, se også informasjon om dette gitt av NIF i e-post av 26. februar 2018.

Undersøkelsen er anonym. Det betyr at alle resultater framstilles på et aggregert nivå, og at enkelttilbakemeldinger ikke kan spores tilbake til respondentene.

Vi er svært takknemlige om du vil sette av 10-15 minutter til å svare på denne undersøkelsen!

1. I hvilket fylke ligger ditt idrettsråd? Sett ett kryss.
 - a. Østfold
 - b. Akershus
 - c. Oslo
 - d. Hedmark
 - e. Oppland
 - f. Buskerud
 - g. Vestfold
 - h. Telemark
 - i. Aust-Agder
 - j. Vest-Agder
 - k. Rogaland
 - l. Hordaland
 - m. Sogn og Fjordane
 - n. Møre og Romsdal
 - o. Trøndelag
 - p. Nordland
 - q. Troms
 - r. Finnmark
2. I hvilket år ble du leder for ditt idrettsråd?
3. Anslagsvis hvor mange idrettslag er det under ditt idrettsråd? (idrettslag som er medlemmer i Norges idrettsforbund)
4. Har idrettsrådet et eget styre? Sett ett kryss.
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Jeg vet ikke
5. Har idrettsrådet egne ansatte? Sett ett kryss
6. Er alle idrettslagene i kommunen representert i idrettsrådets styre? Sett ett kryss
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Jeg vet ikke

7. Hvor stor del av idrettsrådets arbeid vil du si går med til følgende oppgaver?

	<i>En stor del</i>	<i>En viss del</i>	<i>Liten eller ingen del</i>	<i>Vet ikke</i>
<i>Fordele lokale aktivitetsmidler (LAM)</i>				
<i>Delta i fordelingen av kommunale midler til idretten</i>				
<i>Arbeide for økte kommunale bevilgninger til idretten</i>				
<i>Delta i kommuneplanarbeidet for idrett og fysisk aktivitet</i>				
<i>Delta i prioritering av søknader om spillemidler til anlegg</i>				
<i>Fordele halltid/tid til bruk av kommunale anlegg</i>				

8. Omlag hvor mye tid medgår per år i ditt idrettsråd til å fordele lokale aktivitetsmidler (LAM) og følge opp LAM-ordningen? Sett ett kryss.

- Under 5 timer*
- 5-15 timer*
- 16-30 timer*
- 31-50 timer*
- 51-100 timer*
- Mer enn 100 timer*
- Vet ikke*

9. Omtrent hvor mye lokale aktivitetsmidler (LAM) fikk ditt idrettsråd til fordeling i 2017? Oppgi svar i kroner

10. Ble det i 2017 satt av lokale aktivitetsmidler (LAM) til fellesaktiviteter for idrettslagene i regi av ditt idrettsråd? Sett ett kryss.

- Ja*
- Nei*
- Vet ikke*

11. Hvor mye av de lokale aktivitetsmidlene (LAM) i 2017 ble satt av til fellesaktiviteter for idrettslagene? Oppgi svar i kroner. [Gis kun til de som svarte «Ja» på spørsmål 10].

12. Ble det i 2017 satt av lokale aktivitetsmidler (LAM) til ditt idrettsråd for administrering av ordningen? Sett ett kryss.

- Ja*
- Nei*
- Vet ikke*

13. Hvor mye av de lokale aktivitetsmidlene (LAM) i 2017 ble satt av til idrettsrådets administrering av tilskuddsordningen? Oppgi svar i kroner. [Gis kun til de som svarte «Ja» på spørsmål 12].

14. Betalte idrettslag i kommunen noen form for tilskudd til ditt idrettsråd i 2017? Sett ett kryss.

- Ja*
- Nei*
- Vet ikke*

15. Fordelingen av lokale aktivitetsmidler skjer lokalt gjennom de ulike idrettsrådene. Hvordan ble kriteriene for fordeling av lokale aktivitetsmidler for 2017 vedtatt i ditt idrettsråd? Sett ett kryss

- På idrettsrådets årsmøte*
- På fellesmøte utenom årsmøtet*
- I styret for idrettsrådet*
- På en annen måte*

16. Du svarte at ditt idrettsråd vedtar kriteriene for fordeling av lokale aktivitetsmidler (LAM) på en annen måte. Kan du utdype hvor/når dere vedtar disse kriteriene? [Gis til de som har svart alternativ d) på spørsmål 15]
17. Tok ditt idrettsråd utgangspunkt i medlemstall eller aktivitetstall da dere fordelte lokale aktivitetsmidler (LAM) i 2017? Sett ett kryss
- Medlemstall
 - Aktivitetstall
 - Jeg vet ikke
18. Hvilket av de to alternativene under er mest dekkende for hvordan ditt idrettsråd fordelte lokale aktivitetsmidler i 2017? Sett ett kryss
- Pengene ble fordelt kun etter antall barn og ungdom (medlemmer eller aktive) i det enkelte idrettslag (per hode-støtte)
 - Pengene ble fordelt på grunnlag av flere kriterier enn per hode-støtte
 - Jeg vet ikke
19. Vi vil gjerne vite litt mer om de kriterier som ditt idrettsråd benyttet ved fordelingen av de lokale aktivitetsmidlene for 2017. Hvilke av følgende kriterier ble lagt til grunn ved fordelingen? Sett ett kryss for hvert av kriteriene. [Gis kun til de som svarte alternativ b) på spørsmål 18]

	Ja	Nei	Vet ikke
<i>Et fast grunnbeløp per idrettslag</i>			
<i>Antall barn (6-12 år), medlemmer eller aktive</i>			
<i>Antall ungdom (13-19 år), medlemmer eller aktive</i>			
<i>Funksjonshemmede/grupper med spesielle behov</i>			
<i>Tiltak for likestilling mellom jenter og gutter</i>			
<i>Idrettsskoler for barn</i>			
<i>Utdanning/opplæring for trenere/ledere</i>			
<i>Nye idrettslige tilbud</i>			
<i>Tilbud for ikke-medlemmer</i>			
<i>Tiltak for å inkludere underrepresenterte grupper</i>			
<i>Andre forhold</i>			

20. Hvilke andre kriterier benyttet ditt idrettsråd i forbindelse med fordelingen av lokale aktivitetsmidler for 2017? [Gis kun til respondenter som krysset av «Ja» under «Andre forhold» på spørsmål 19]
21. Har ditt idrettsråd tillagt barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år) samme vekt ved tildelingen av lokale aktivitetsmidler, eller er de vektlagt på forskjellig måte? Sett ett kryss
- Barn og ungdom er tillagt samme vekt
 - Ungdom er tillagt større vekt enn barn
 - Barn er tillagt større vekt enn ungdom
22. Hvilken fordelingsvekt bruker dere når dere fordeler midler til barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år)? Eksempelvis er det enkelte idrettsråd som tillegger barnemedlem en vekt på 1/3 og ungdomsmedlem en vekt på 2/3. Her er vi interessert i hvordan ditt idrettsråd fordeler lokale aktivitetsmidler til henholdsvis barne- og ungdomsmedlemmer. [Gis kun til respondenter som svarte a) eller b) på spørsmål 21]
23. Har ditt idrettsråd stilt bestemte krav til idrettslagene for at de skal kunne motta hele eller deler av lokale aktivitetsmidler? Sett flere kryss om nødvendig
- At idrettslaget har registrert medlemstall og aktiviteter i NIFs årlige idrettsregistrering
 - At idrettslaget har deltatt på fellesmøte hvor fordelingen av aktivitetsmidlene ble vedtatt
 - At idrettslaget har fylt ut utsendt skjema med opplysninger om medlemstall og aktiviteter
 - At idrettslaget har levert årsmelding/regnskap for foregående år

- e. At idrettslaget har et minimumsantall medlemmer i alderen 6-19 år
 - f. Annet
 - g. Nei, vårt idrettsråd har ikke stilt bestemte krav utover at lagene har barne- og ungdomsmedlemmer
24. Hvilke andre krav har dere stilt til idrettslagene for at de skal kunne motta lokale aktivitetsmidler (LAM)?
[Gis kun til respondenter som har krysset for «Annet» på spørsmål 23]
25. Vi vil gjerne vite litt om hva du mener om virkningene av lokale aktivitetsmidler. Sett ett kryss for hvor enig eller uenig du er i hver av følgende påstander.

	Helt enig	Delvis enig	Både og	Delvis uenig	Helt uenig	Vet ikke
<i>De lokale aktivitetsmidlene bidrar til økt aktivitetstilbud i medlemsbaserte lag og foreninger</i>						
<i>De lokale aktivitetsmidlene understøtter den frivillige innsatsen i idrettslagene</i>						
<i>De lokale aktivitetsmidlene bidrar til å holde kostnadene nede for barn og ungdom som bedriver idrett</i>						
<i>De lokale aktivitetsmidlene har ført til høyere deltagelse blant barn og ungdom</i>						

26. Hvis du tar utgangspunkt i ditt lokalmiljø, hvordan opplever du at viljen til å engasjere seg i frivillige verv og delta på dugnader i regi av idrettslagene har utviklet seg de siste årene? Sett ett kryss.
- a. Det har blitt betydelig vanskeligere å rekruttere frivillige til verv og dugnad
 - b. Det har blitt moderat vanskeligere
 - c. Det har ikke vært noen endring i viljen til å engasjere seg
 - d. Det har blitt moderat enklere
 - e. Det har blitt betydelig enklere å rekruttere frivillige til verv og dugnad
 - f. Vet ikke
27. Kulturdepartementet gir årlig ut retningslinjer for de lokale aktivitetsmidlene, mens NIF gir årlige anbefalinger. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?

	Helt enig	Delvis enig	Både og	Delvis uenig	Helt uenig	Vet ikke
<i>Kulturdepartementets retningslinjer er klare og tydelige</i>						
<i>NIFs anbefalinger er klare og tydelige</i>						
<i>Idrettsrådets prioriteringer er godt tilpasset Kulturdepartementets retningslinjer</i>						
<i>Idrettsrådets prioriteringer er godt tilpasset NIFs anbefalinger</i>						
<i>Departementets retningslinjer og NIFs anbefalinger utfyller hverandre</i>						
<i>Departementets retningslinjer og NIFs anbefalinger står i konflikt med hverandre</i>						

Departementets retningslinjer understøtter målene om økt deltagelse, frivillighet i idrettslagene og holde kostnader nede						
NIFs anbefalinger understøtter målene om økt deltagelse, frivillighet i idrettslagene og holde kostnader nede						

28. Hvilken rolle har idrettskretsen spilt i forbindelse med ditt idrettsråds fordeling av lokale aktivitetsmidler i 2017? Sett flere kryss om nødvendig

- Informert om Kulturdepartementets retningslinjer og NIFs anbefalinger
- Kontrollert at idrettsrådet har fulgt departementets retningslinjer og NIFs anbefalinger
- Kontrollert at formalia i idrettsrådets innstilling er i orden slik som adresser, kontonumre mv.
- Rådgitt eller hjulpet idrettsrådet i fordelingsprosessen
- Håndtert klager fra idrettslag som har vært misfornøyd med idrettsrådets fordeling av midlene
- Foretatt endringer i idrettsrådets innstilling om fordeling av midlene
- Annen
- Idrettskretsen har ikke spilt noen særlig rolle i forbindelse med fordelingen av aktivitetsmidlene

29. Vennligst beskriv hvilken annen rolle idrettskretsen har spilt i forbindelse med idrettsrådets fordeling av lokale aktivitetsmidler: [Gis kun til de som svarte svaralternativ g) på spørsmål 28]

30. I hvilken grad vil du si at følgende problemer gjorde seg gjeldende da ditt idrettsråd fordelte lokale aktivitetsmidler (LAM) for 2017?

	<i>I stor grad</i>	<i>I nokså stor grad</i>	<i>I nokså liten grad</i>	<i>I liten grad</i>	<i>Vet ikke</i>
<i>Problem med idrettslag som oppgir feilaktige opplysninger om medlemsantall og aktiviteter</i>					
<i>Problem med å skille mellom frivillige, medlemsbaserte lag og virksomheter som driver på mer kommersiell basis</i>					
<i>Uenighet mellom idrettslagene om fordelingen av pengene</i>					
<i>Mangel på tid og kapasitet i idrettsrådets styre til å foreta fordelingen av aktivitetsmidlene</i>					
<i>Mangel på faste rutiner i idrettsrådet for fordeling av aktivitetsmidlene</i>					
<i>Problem med at idrettskretsen prøver å påvirke idrettsrådets fordeling av aktivitetsmidlene</i>					

31. Avslutningsvis er vi interessert å høre om du har forbedringsforslag til ordningen med lokale aktivitetsmidler: [Fritekst]

Tusen takk for at du svarte på denne undersøkelsen!

6.2 Spørreundersøkelse til idrettslag

På vegne av Kulturdepartementet gjennomfører Oslo Economics en evaluering av ordningen med lokale aktivitetsmidler (LAM). Lokale aktivitetsmidler (LAM) er en tilskuddsordning fra Kulturdepartementet (KUD) spesifikt rettet mot lokale lag og foreninger som driver idrett og fysisk aktivitet for barn og ungdom. Departementet ønsker å se nærmere på hvilke effekter tilskuddet til lokale lag og foreninger gir, og i hvilken grad tilskuddet bidrar til å realisere målene med ordningen med lokale aktivitetsmidler. I den forbindelse gjennomfører Oslo Economics en spørreundersøkelse rettet mot alle idrettsråd og idrettslag, se også informasjon om dette gitt av NIF i e-post av 26. februar 2018.

Undersøkelsen er anonym. Det betyr at alle resultater framstilles på et aggregert nivå, og at enkelttilbakemeldinger ikke kan spores tilbake til respondentene.

Vi er svært takknemlige om du vil sette av 10-15 minutter til å svare på denne undersøkelsen!

1. Hvordan vil du beskrive området hvor ditt idrettslag er lokalisert? Sett ett kryss
 - a. Stor by
 - b. Forstad
 - c. Mindre by
 - d. Tettsted
 - e. Spredtbygd
2. Hvor mange medlemmer er det i idrettslaget? Sett ett kryss
 - a. 1-50
 - b. 51-100
 - c. 101-150
 - d. 151-200
 - e. 201-300
 - f. 301-400
 - g. 401-500
 - h. 501-1000
 - i. 1001-5000
 - j. Flere enn 5000
 - k. Vet ikke
3. Omtrent hvor stor prosentandel av medlemsmassen i idrettslaget er henholdsvis 6-12 år, 13-19 år og 20 år eller eldre. Svarene skal summere seg til 100.
 - a. Barn (6-12 år) ____
 - b. Ungdom (13-19 år) ____
 - c. Voksne (20 år eller eldre) ____
4. Er idrettslaget et sær-idrettslag eller et fleridrettslag? Sett ett kryss. Idrettslag som administrerer to eller flere idretter regnes som fleridrettslag.
 - a. Sær-idrettslag
 - b. Fleridrettslag
5. Hva var de totale inntektene til idrettslaget i 2017? Sett ett kryss
 - a. Inntil 50 000 kr
 - b. 50 001 - 100 000 kr
 - c. 100 001 - 200 000 kr
 - d. 200 001 - 300 000 kr
 - e. 300 001 - 400 000 kr
 - f. 400 001 - 500 000 kr
 - g. 501 000 - 1 000 000 kr
 - h. 1 000 001 - 5 000 000 kr
 - i. Mer enn 5 000 000 kr
 - j. Vet ikke
6. Omtrent hvor mye mottok idrettslaget fra følgende tilskuddsordninger og andre inntektskilder i 2017: Oppgi beløp i kroner
 - a. Treningsavgift
 - b. Medlemskontingent
 - c. Lokale aktivitetsmidler (LAM)

- d. Grasrotandelen
 - e. Andre offentlige støtteordninger og momskompensasjon
 - f. Andre inntekter (sponsor, dugnad, kiosksalg, arrangementer etc.)
7. Hvor mye mottok idrettslaget i lokale aktivitetsmidler (LAM) i gjennomsnitt per barn- og ungdomsmedlem (6-19 år) i 2017? Sett ett kryss
- a. 0-100 kroner
 - b. 101-200 kroner
 - c. 201-300 kroner
 - d. 301-400 kroner
 - e. 401-500 kroner
 - f. 501-600 kroner
 - g. 601-700 kroner
 - h. 701-800 kroner
 - i. 801-900 kroner
 - j. 901-1000 kroner
 - k. Mer enn 1000 kr
8. Hvordan har den generelle kostnaden ved å bedrive barne- og ungdomsidrett utviklet seg i ditt idrettslag de siste 5 årene? Sett ett kryss. Her er vi interessert i å få vite hvordan utviklingen i størrelse på treningsavgift, medlemskontingent og deltakers kostnader til påkrevd utstyr har vært de siste 5 årene.
- a. Det har vært en betydelig reduksjon i kostnaden
 - b. Det har vært en moderat reduksjon i kostnaden
 - c. Kostnaden er uforandret
 - d. Det har vært en moderat økning i kostnaden
 - e. Det har vært en betydelig økning i kostnaden
 - f. Vet ikke
9. Da idrettslaget utarbeidet budsjett for idrettslaget i 2017, la dere inn inntekter fra lokale aktivitetsmidler (LAM) i budsjettet? Sett ett kryss
- a. Ja
 - b. Nei
 - c. Vet ikke
10. Hvordan har idrettslaget benyttet lokale aktivitetsmidlene (LAM)? Sett ett kryss
- a. Generell drift
 - b. Bestemte formål
 - c. Begge deler
11. Hvor mye av de lokale aktivitetsmidlene (LAM) bruker idrettslaget på følgende formål? Sett ett kryss i hver rad.

	<i>Liten eller ingen del</i>	<i>En viss del</i>	<i>En stor del</i>	<i>Vet ikke</i>
<i>Treningsaktiviteter</i>				
<i>Utstyrskjøp</i>				
<i>Tiltak for funksjonshemmede</i>				
<i>Tiltak for jenter</i>				
<i>Redusere eller unngå økning i medlemskontingent</i>				
<i>Redusere eller unngå økning i treningsavgift</i>				
<i>Sosiale aktiviteter</i>				
<i>Konkurranser</i>				
<i>Idrettsskoler for barn</i>				

Betaling av leie for anlegg				
Lønn/honorar til trenere og ledere				
Opplæring av ledere og trenere				
Tiltak for ikke-medlemmer				

12. Av lokale aktivitetsmidler (LAM) som har gått til barn og ungdom (6-19 år), omtrent hvor høy prosentandel har gått til barn (6-12 år) og hvor mye har gått til ungdom (13-19 år)? Oppgi svar i prosent. Radene skal summere seg til 100 prosent.
 - a. Barn (6-12 år)
 - b. Ungdom (13-19 år)
13. Kjenner du til kriteriene for idrettsrådets tildeling av lokale aktivitetsmidler (LAM) til idrettslaget du representerer? Sett ett kryss
 - a. Ja
 - b. Til en viss grad
 - c. Nei
14. Legger idrettslaget kriteriene til idrettsrådet til grunn når de lokale aktivitetsmidlene (LAM) disponeres i ditt idrettslag? Sett ett kryss. [Gis kun til de som svarte b) eller c) på spørsmål 13]
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Vet ikke
15. Kjenner du til Kulturdepartementets mål og retningslinjer for fordeling av de lokale aktivitetsmidlene (LAM)? Sett ett kryss
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Vet ikke
16. Kjenner du til NIF sine anbefalinger for fordeling av de lokale aktivitetsmidlene (LAM)? Sett ett kryss
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Vet ikke
17. Tar idrettslaget hensyn til Kulturdepartementet sine retningslinjer og/eller NIF sine anbefalinger når de lokale aktivitetsmidlene (LAM) disponeres i ditt idrettslag? Sett ett kryss. [Gis kun til de som har svart «Ja» på spørsmål 15 og/eller 16]
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Vet ikke
18. Hva opplever du som de 3 viktigste hindringene for å gi et bedre tilbud til medlemmene? Sett tre kryss.
 - a. Vanskelig forhold til særforbund/NIF
 - b. Vanskelig forhold til særkrets/idrettskrets
 - c. Mangel på kunnskap
 - d. Vanskelig forhold til det offentlige
 - e. Mangel på aktiviteter
 - f. Mangel på penger til utstyr
 - g. Høy turnover
 - h. Mangel på tilgang til eksisterende anlegg
 - i. Mangel på penger til anlegg
 - j. Mangel på ledere
 - k. Mangel på penger
 - l. Mangel på passende anlegg i nærmiljøet
 - m. Mangel på engasjement
 - n. Mangel på frivillige
 - o. Mangel på trenere
 - p. Andre grunner
19. Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander som omhandler betydningen av lokale aktivitetsmidler (LAM)? Sett ett kryss per rad

	Helt eller delvis uenig	Både og	Helt eller delvis enig	Vet ikke
<i>Lokale aktivitetsmidler bidrar til økt aktivitetstilbud i idrettslaget</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler understøtter den frivillige innsatsen i idrettslaget</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler bidrar til å holde kostnadene nede for barn og ungdom som bedriver idrett</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler gjør det mulig for idrettslagene å bruke mer tid på de primære idrettslige aktivitetene</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler er så små at det har liten virkning</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler har ført til høyere deltagelse blant barn og ungdom</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler bidrar til å inkludere flere barn og ungdom med funksjonsnedsettelse</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler bidrar til å inkludere barn og ungdom fra familier med lav betalingsevne</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler bidrar til å inkludere flere barn og ungdom som i liten grad deltar i organisert idrett.</i>				
<i>Lokale aktivitetsmidler bidrar til å inkludere jenter med minoritetsbakgrunn.</i>				

20. På en skala fra 1 til 5, hvor krevende opplever du at prosessen med å søke lokale aktivitetsmidler (LAM) er dersom ditt idrettsråd krever søknad? Sett ett kryss
- Det er ingen søknadskrav for å motta lokale aktivitetsmidler*
 - 1: Ikke krevende i det hele tatt*
 - 2*
 - 3: Noe krevende*
 - 4*
 - 5: Svært krevende*
 - Det lokale idrettsrådet setter ikke krav om søknad for å motta lokale aktivitetsmidler (LAM)*
21. Omtrent hvor mye tid medgår årlig i ditt idrettslag til å søke lokale aktivitetsmidler (LAM) og rapportere til idrettsrådet? Sett ett kryss
- Under 5 timer*
 - 5-15 timer*
 - 16-30 timer*
 - 31-50 timer*
 - 51-100 timer*
 - Mer enn 100 timer*
22. Mener du at lokale aktivitetsmidler (LAM) gjør det lettere eller vanskeligere å få frivillige til å engasjere seg i idretten? Sett ett kryss
- Betydelig lettere*
 - Noe lettere*
 - Liten eller ingen virkning*
 - Noe vanskeligere*

- e. *Betydelig vanskeligere*
 - f. *Vet ikke*
23. Hvordan opplever du at viljen til å engasjere seg i frivillige verv og delta i dugnader har utviklet seg i ditt idrettslag de siste årene? Sett ett kryss
- a. *Det har blitt betydelig vanskeligere å rekruttere frivillige til verv og dugnad*
 - b. *Det har blitt moderat vanskeligere å rekruttere frivillige til verv og dugnad*
 - c. *Det har ikke vært noen endring i viljen til å engasjere seg*
 - d. *Det har blitt moderat enklere å rekruttere frivillige til verv og dugnad*
 - e. *Det har blitt betydelig enklere å rekruttere frivillige til verv og dugnad*
 - f. *Vet ikke*
24. Avslutningsvis er vi interesserte i å høre om du har forbedringsforslag til ordningen med lokale aktivitetsmidler (LAM)? [Fritekst]

Takk for at du svarte på denne undersøkelsen!

osloeconomics

www.osloeconomics.no

post@osloeconomics.no
Tel: +47 21 99 28 00
Fax: +47 96 63 00 90

Besøksadresse:
Kronprinsesse Märthas plass 1
0160 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo